

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ Р. О. Максимович

«_____» _____ 2023 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«МАГІСТР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

Тема: МІЖНАРОДНО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ
ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Виконавець: Завірюха Анастасія Сергіївна

Науковий керівник: к.і.н., доцент, Широкова-Мурараш О. Г.

Нормоконтролер: викладач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Головатенко М. Ю.

Київ, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	9
1.1. Поняття та можливості штучного інтелекту.....	9
1.2. Авторські права на об'єкти, створені штучним інтелектом.....	18
1.3. Джерела міжнародно-правового регулювання штучного інтелекту	29
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРАВА ЛЮДИНИ.	42
2.1. Порухення фундаментальних прав людини у зв'язку з використанням ШІ.....	42
2.2. Основні положення правового регулювання використання штучного інтелекту у Європейському праві	48
2.3. Практика ЄСПЛ у справах, пов'язаних зі штучним інтелектом	58
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	62
3.1. Нові загрози правам людини, пов'язані із застосуванням штучного інтелекту.....	62
3.2. Штучний інтелект на допомогу правосуддю: дотримання прав людини	71
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄКПЛ – Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗДПЛ – Загальна декларація прав людини

МН – Машинне навчання

ШІ – Штучний інтелект

ШНМ – Штучні нейронні мережі

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасному світі стрімко розвивається технологічний прогрес, зокрема у галузі штучного інтелекту, що породжує нові можливості та виклики для різних сфер суспільства. Однією з ключових областей, де впровадження штучного інтелекту має значущий вплив, є сфера захисту прав людини. Взаємодія між технологічним прогресом і правовим регулюванням стає предметом уваги на міжнародному рівні, оскільки сучасні виклики та тенденції використання штучного інтелекту в цьому контексті вимагають уважного розгляду та визначення правових механізмів для забезпечення захисту основних прав та свобод особи.

На тлі стрімкого розвитку автономних систем, систем великих даних та аналізу великого обсягу інформації за допомогою штучного інтелекту, постає питання про етичне та правове використання цих технологій. У світлі таких високотехнологічних досягнень, виникає необхідність вдосконалення міжнародного правового регулювання, яке б забезпечило баланс між інноваційними можливостями штучного інтелекту та недоторканістю прав та свобод людини.

Цей контекст стає особливо важливим для гармонізації різноманітних національних правових систем та розробки міжнародних стандартів, що визначають етичні норми та принципи використання штучного інтелекту в сфері захисту прав людини. Забезпечення прозорості, відповідальності та узгодженості в цьому питанні стає важливим завданням для міжнародної спільноти.

У такому контексті розгортається проблема визначення меж втручання штучного інтелекту у приватний та громадський життєвий простір, захисту персональних даних та забезпечення рівних можливостей та справедливості використання цих технологій. Зростаюча комплексність ситуацій вимагає ретельного розгляду в рамках міжнародного правового співтовариства, зокрема шляхом розробки стандартів, що враховують різноманіття культур

та юридичних традицій. Отже, дане дослідження спрямоване на вивчення та аналіз сучасних викликів та тенденцій міжнародного правового регулювання використання штучного інтелекту у сфері захисту прав людини з метою вироблення пропозицій щодо цього важливого питання.

Актуальність вивчення теми використання штучного інтелекту у сфері захисту прав людини стає надзвичайно важливою в умовах стрімкого технологічного прогресу та зростаючого впливу інновацій у суспільстві. Сучасні технології забезпечують нові можливості, але одночасно вони породжують низку складних питань, пов'язаних із захистом прав та свобод людини. Штучний інтелект входить у різні сфери життя, включаючи правоохоронну діяльність, медицину, освіту та інші галузі. Використання алгоритмів та систем машинного навчання може вести до значних поліпшень, але при цьому постають питання етики, прозорості та безпеки.

Забезпечення ефективного захисту прав людини в умовах розвитку штучного інтелекту вимагає глибокого розуміння та аналізу потенційних викликів. Питання конфіденційності даних, автономії систем, можливостей дискримінації та відповідальності за рішення, прийняті штучним інтелектом, набувають нового забарвлення у контексті прав людини.

Актуальність цієї теми підкреслюється тим, що розвиток штучного інтелекту відбувається на швидкісних темпах і суспільство повинно вчасно адаптуватися до змін, забезпечуючи при цьому баланс між інноваціями та правами людини. Посилення міжнародного співробітництва та створення чітких нормативних рамок стають ключовими аспектами вирішення цього актуального завдання.

В останні роки вітчизняна юридична наука активно досліджує та розширює область вивчення проблеми правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із розробкою та використанням штучного інтелекту. Дослідження включають в себе аспекти соціалізації штучного інтелекту, морально-правові питання його застосування. За останні роки значно збільшилася кількість наукових праць, присвячених безпосередньо

правовому регулюванню в сфері штучного інтелекту та робототехніки. Проблеми, пов'язані з правовим регулюванням та застосуванням в галузі штучного інтелекту, включаючи питання присвоєння юридичних прав і обов'язків роботам, а також визначення їхньої юридичної відповідальності, активно освітлені в наукових розвідках провідних науковців, зокрема: Баранова О.А., Белова Д.М., Белової М.В., Бисаги Ю.М., Великанової М.М., Голубєвої Н.Ю., Корнеєвої С.Р., Косілової О.І., Островської Б.В., Шевченко А.І., Шепітько В.Ю., Шепітько М.В. та ін.

Тим не менше, на нашу думку в Україні поки що не вистачає ґрунтовних наукових розвідок, які б розкривали в повній мірі всі аспекти функціонування та правового регулювання штучного інтелекту в питаннях захисту прав людини.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є системний аналіз та розуміння міжнародного правового регулювання використання штучного інтелекту в сфері захисту прав людини. Дослідження спрямоване на визначення сучасних викликів і тенденцій, пов'язаних із впровадженням штучного інтелекту в різноманітні сфери життя та їх вплив на права та свободи особи.

Ключовими завданнями дослідження є:

- розкрити поняття та можливості штучного інтелекту;
- дослідити джерела міжнародно-правового регулювання штучного інтелекту;
- виявити основні порушення фундаментальних прав людини у зв'язку з використанням штучного інтелекту;
- узагальнити проблеми і перспективи правового регулювання штучного інтелекту.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини та взаємодії, пов'язані із використанням штучного інтелекту у сфері захисту прав людини та які вимагають міжнародно-правового врегулювання.

Предмет дослідження – сучасні виклики та тенденції міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту у сфері захисту прав людини.

Методологічну основу роботи склали філософські, загальнонаукові та спеціальні методи, які у своєму органічному поєднанні допомогли досягти виконання поставлених завдань.

Підхід до проведення дослідження базується на системному вивченні правової природи міжнародно-правових відносин, пов'язаних із використанням штучного інтелекту у сфері захисту прав людини. З метою отримання надійних наукових результатів застосовувалися різноманітні загальнонаукові і спеціальні методи пізнання. У нашій роботі використані такі методи, як: системно-структурний, історичний, формально-логічний, методи аналізу та синтезу, абстрагування й узагальнення.

Методологія дослідження базується на загальнонауковому діалектичному методі, який застосовувався для розгляду проблем міжнародного правового регулювання штучного інтелекту та його правової природи. Використання системно-структурного та історичного методів дозволило розглянути етапи становлення правового регулювання використання штучного інтелекту. Формально-логічний метод був використаний, як основний, для вивчення порушень фундаментальних прав людини у зв'язку з використанням ШІ.

Метод аналізу та синтезу дозволив виокремити загрози, пов'язані із застосуванням штучного інтелекту та вивчити перспективи дотримання прав людини через впровадження ШІ в систему правосуддя. Метод абстрагування й узагальнення сприяв формулюванню дефініцій правових норм і категорій. На емпіричному рівні дослідження використані узагальнення судової практики та законодавства і аналіз фактів.

Апробація результатів дослідження. Окремі наукові результати дослідження були апробовані та опубліковані у межах наступних науково-практичних конференцій, круглих столів та семінарів:

- Modern approaches to problem solving in science and technology

Структура та обсяг дипломної роботи. Структура дипломної роботи зумовлена предметом, метою та завданнями дослідження. Дипломна робота складається із переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, якими охоплюються вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел (104 найменування). Загальний обсяг дипломної роботи 90 сторінок, у тому числі список використаних джерел – 10 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

1.1. Поняття та можливості штучного інтелекту

Нові тенденції розвитку та застосування штучного інтелекту (далі – ШІ) є переконливим свідченням того, що в майбутньому ми можемо очікувати його широке використання у всіх сферах людської діяльності, де сьогодні відчутна нестача ефективності через обмежені когнітивні можливості людини. У випадках системної обмеженості когнітивних можливостей, коли це критично впливає на ефективність вирішення соціальних чи виробничих завдань, виникає актуальне питання про абсолютну заміну людської діяльності на процеси, що підтримуються технологіями штучного інтелекту.

Виразна ефективність такої трансформації особливо видається актуальною в застосуванні технологій ШІ в буденному житті. Все це набуває ключового значення в умовах, коли виникає необхідність прийняття різноманітних заходів для подолання деградації сучасної цивілізації [4, с.33]. Історія розвитку штучного інтелекту починається з середини минулого століття. У той період сформулювалися основні передумови для виникнення цього концепту, охоплюючи старі дебати філософів про природу людини і процес пізнання світу, теорії нейрофізіологів і психологів про функціонування людського мозку та процесу мислення, а також виникнення математичної теорії обчислень та створення перших комп'ютерів.

Термін «штучний інтелект» було вперше сформульовано в другій половині ХХ століття. Одним із перших, хто надав йому визначення, був Джон Маккарті, що представив його на конференції в університеті міста Дармут у 1956 році. Він визначив штучний інтелект як здатність змусити обчислювальну машину мислити, подібно до людини.

Сучасна наукова література не надає загальноприйнятого трактування цього терміну і варто відзначити відсутність якісної нормативно-правової бази для регулювання використання штучного інтелекту у світі. Україна не виняток, оскільки відносини в цій сфері тут абсолютно виходять за межі правового поля. С.Р. Корнеєва вказує на важливість чіткого визначення змісту терміну «штучний інтелект» та основних його складових для правильного визначення об'єкта, предмета та суб'єктів у сфері створення та використання технологій штучного інтелекту [25, с.51].

Проблема визначення місця штучного інтелекту в структурі цивільних (і не тільки) правовідносин тісно пов'язана з відсутністю єдиного підходу до розуміння цього поняття. Це також впливає на обережність дослідників у трактуванні остаточного терміну «штучний інтелект». Як зазначається, існують різні, навіть полярні розуміння ШІ. Наприклад, у звіті дослідницької групи Стенфордського університету штучний інтелект визначається як наука і набір комп'ютерних технологій, які надихають, але мають тенденцію працювати зовсім не так, як люди використовують свою нервову систему і тіло для відчуттів, навчання, міркувань і дій [100].

У визначенні штучного інтелекту за Державним стандартом України ДСТУ 2938-94 («Системи оброблення інформації») вказується, що цей термін означає «здатність систем оброблення даних виконувати функції, що асоціюються з інтелектом людини – логічне мислення, навчання та самовдосконалення» [17]. Вчені, що спеціалізуються в області комп'ютерних наук, описують ШІ як «здатність автоматичних систем взяти на себе конкретні функції людського інтелекту, такі як вибір та ухвалення оптимальних рішень на основі попереднього досвіду та раціонального аналізу зовнішніх подій» [33, с.68].

Сучасні тенденції характеризуються розширенням застосування конкретних технологій штучного інтелекту, яке стає все більш глобальним та міжнародним, переймаючи ініціативу над межами країн. Узгоджене тлумачення штучного інтелекту вкрай важливе для ефективного

використання, регулювання та управління, для створення гармонізованого міжнародного правового базису та внутрішніх законодавств, а також для впровадження узгоджених національних політик для досягнення цілей сталого розвитку [4, с.40].

На думку О. Піжук штучний інтелект можна розглядати у широкому контексті, як системи, що здатні працювати зі знаннями, зокрема, вміючи навчатися [39, с.42]. Важливою характеристикою є здатність вивчати методи вирішення завдань, для яких не існує заздалегідь визначених методів або вони некоректні через обмеження в часі, обсязі пам'яті і т.д. Також він наголошує на можливості вивчення методів розв'язання завдань, які вимагають розуміння, типового для людей.

Специфіка штучного інтелекту включає в себе різні алгоритми та програмні системи, які володіють властивістю заміщення людини в будь-якій сфері діяльності. Вони виконують функції та приймають оптимальні рішення, аналізуючи зовнішні фактори з урахуванням накопиченого життєвого досвіду людства. Це програмне забезпечення здатне до навчання і прийняття рішень практично на тому самому рівні, що і люди.

У вузькому розумінні, штучний інтелект спрямований на виконання конкретного завдання чи набору завдань. Його функціонування базується на розумінні даного завдання та контексту ситуації, що дозволяє машинам, пристроям, програмам, системам і послугам працювати відповідно до зазначеного завдання [39, с.42].

Натомість, у науковій літературі існує різноманітність підходів до визначення штучного інтелекту, як конкретної наукової галузі. Згідно з деякими тлумаченнями, штучний інтелект визначається як наука та технологія, спрямована на відтворення процесів мислення людського мозку та застосування їх для створення та обробки різних комп'ютерних програм. Окрім цього, ця наука націлена на створення інтелектуальних машин, які здатні повністю замінити та спростити людську роботу.

Враховуючи різноманіття тлумачень предмету наукового дослідження, можна виділити дві основні групи визначень штучного інтелекту. Перша група охоплює визначення, які розглядають ШІ як самостійну галузь наукового знання. До другої групи належать інтерпретації, які описують ознаки та характеристики певних пристроїв чи систем. Так, однією з поширених дефініцій першої групи є визначення Р. Курцвейла. Згідно з його концепцією, штучний інтелект – це наука, яка займається розробкою комп'ютерів, здатних виконувати завдання, що раніше були властиві лише людям, використовуючи свій інтелект [56].

Додатково можна представити кілька визначень штучного інтелекту, що акцентують характеристики та властивості комп'ютерних систем. Наприклад, в Оксфордському словнику визначається штучний інтелект як теорія та розробка комп'ютерних систем, які можуть виконувати завдання, що зазвичай вимагають людського інтелекту. Серед таких завдань можна виділити: візуальне сприйняття, розпізнавання мови, прийняття рішень і переклад мов.

Це визначення зорієнтоване на опис функціональних можливостей комп'ютерних систем у контексті штучного інтелекту. У своїй сутності воно визначає не тільки здатність до виконання завдань, але й акцентує увагу на те, що ці завдання зазвичай пов'язані з інтелектуальними функціями людини, такими як: сприйняття, розуміння мови, прийняття рішень і мовний переклад [56].

А.І. Шевченко, вносить своє унікальне визначення терміну «штучний інтелект». Він розглядає ШІ як систему специфічних методик, що на свідомому рівні забезпечують формування алгоритмів для розв'язання конкретних творчих завдань. Зокрема, визначення підкреслює, що штучний інтелект є терміном, який використовується для опису інтелектуальних можливостей комп'ютерів у контексті прийняття рішень [68]. Подібне тлумачення акцентує увагу не лише на універсальних процедурах, але й на специфічних методиках, які дозволяють формувати алгоритми для

розв'язання творчих завдань. Такий підхід підкреслює унікальний внесок визначення і відображає той факт, що штучний інтелект може виявити себе не лише в загальних, але й в конкретних сферах творчості та рішень.

Науковець О. А. Баранов вважає, що штучний інтелект представляє собою комплексну систему методик, прийомів, засобів та технологій, переважно, комп'ютерних, яка не просто імітує, але взаємодіє з когнітивними функціями. Ці функції визначаються конкретними критеріями, характеристиками та показниками, що мають еквівалентність з відповідними аспектами когнітивних функцій у людини [4, с.46].

Отже, в даному контексті, штучний інтелект сприймається не лише як імітація, але як система, яка взаємодіє та відтворює когнітивні функції відповідно до зазначених критеріїв. Це підкреслює не лише саму сутність імітації, а й акцентує на важливості взаємодії та адаптації комп'ютерних технологій у контексті когнітивних процесів [5, с.46].

На думку Н. Проскурніної, штучний інтелект – це абстрактна ідея, яка відображає наявність інтелекту у створених сутностях, таких як комп'ютери, і їх здатність виконувати інтелектуальні завдання [49, с.130]. У загальному розумінні, це розумний комп'ютер, здатний виконувати операції, аналогічні до розумових функцій людини. Такий штучний інтелект може навчатися на основі досвіду, адаптуватися до нових даних і виконувати завдання, подібні до тих, що виконує людина.

Варто відзначити, що штучний інтелект не лише створює віртуальних особистих помічників для підприємств, але також перетворює сферу маркетингу. Сучасні цифрові маркетологи користуються широким спектром високотехнологічних інструментів для аналізу даних, що надає глибоке розуміння не лише потреб споживачів, але і того, що, як і кому можна представити для продажу [49, с.131]

Група експертів з високого рівня при Європейській комісії, що спеціалізується на штучному інтелекті, пропонує наступне визначення: «Штучний інтелект – це системи, які розробляються людьми з метою

виконання комплексних завдань у фізичному або цифровому середовищі. Ці системи сприймають навколишнє середовище, інтерпретують зібрані дані, які можуть бути як структурованими, так і неструктурованими і на основі знань, що вони отримують з цих даних, приймають найкращі рішення. Ці рішення відповідають заданій меті та враховують попередньо визначені параметри [90].

Подібне визначення штучного інтелекту було висловлене в рамках дослідження, проведеного Спільним дослідницьким центром Європейського Союзу (далі – ЄС). У цьому дослідженні, яке базувалося на аналізі широкого спектру офіційних та наукових визначень терміну «штучний інтелект», було сформульовано наступну дефініцію. Системи штучного інтелекту, представляють собою програмні (і можливо, апаратні) системи, створені людьми з метою виконання складних завдань у фізичному або цифровому просторі. Ці системи взаємодіють з навколишнім середовищем, збираючи дані і інтерпретуючи їх, незалежно від того, чи вони є структурованими, чи неструктурованими. На основі цих даних, системи мають здатність робити висновки, опираючись на знання чи обробку інформації та приймати рішення, спрямовані на досягнення зазначеної мети [89].

У цьому контексті важливо відзначити, що системи штучного інтелекту можуть використовувати символічні правила або цифрові моделі, при цьому здатні адаптувати свою поведінку, аналізуючи вплив своїх попередніх дій на оточуюче середовище.

Згідно з поглядами більшості фахівців у даній області, виділимо три основні категорії чи типи штучного інтелекту:

1. Штучний інтелект вузького спектру (ANI) – це перший рівень штучної свідомості, спеціалізований у вирішенні завдань лише в обмеженій сфері. Наприклад, ANI може вибирати оптимальні ходи в шахах, але вмie робити лише це і нічого більше.

2. Загальний штучний інтелект (AGI) – це другий рівень штучної свідомості, який досягає та перевищує рівень звичайного людського

інтелекту. AGI здатний розв'язувати математичні та логічні завдання, абстрактно мислити, порівнювати та засвоювати складні ідеї, швидко навчатися, включаючи власний досвід.

3. Штучний суперінтелект (ASI) – це третій рівень розвитку технологій штучного інтелекту, де система стає розумнішою, ніж весь зібраний людський інтелект [2].

Якщо йдеться про сучасний стан розвитку, то штучний інтелект вузького спектру вже широко впроваджений у різних сферах життя, таких як: автомобільна промисловість, алгоритми пошукової системи Google та стрічка новин у Facebook. Системи вузькопрофільного штучного інтелекту застосовуються у виробництві, фінансах, на біржах та в області оборони.

Отже, поняття штучного інтелекту має різний зміст, оскільки деякі вчені вважають його присутнім в технологіях, що розв'язують логічні або інші обчислювальні завдання, тоді як інші визнають інтелектуальними лише ті технології, що здатні вирішувати повний спектр завдань, що виконуються людиною.

Зокрема, П. Ванг розглядає основні підходи до визначення штучного інтелекту, що базуються на порівнянні «типового людського розуму» і «типового штучного інтелекту». Їх можна поділити наступним чином:

- за структурою – копіювання (моделювання) безпосередньої роботи мозку людини.
- за поведінкою – моделювання когнітивних властивостей людського розуму.
- за можливостями – моделювання здатності практичного вирішення проблем, інваріантного до способу вирішення.
- за функціями – моделювання окремих або сукупності когнітивних функцій людини, таких як пошук, міркування, планування, навчання, вирішення проблем, прийняття рішень, спілкування, сприйняття, дій тощо.

– за принципом – моделювання дій окремих або сукупності когнітивних функцій людини для паралельного вирішення всієї сукупності проблем з урахуванням доступних ресурсів і всього обсягу ретроспективних та прогнозних даних [101, с.364].

Існують різноманітні підходи до реалізації концепції штучного інтелекту і серед них один з відомих та поширених полягає в копіюванні роботи мозку людини. Проте, О.І. Косілова, Х.К. Солодовнікова, відштовхуючись від думки Н. Бострома, приходять до висновку, що в умовах сучасного суспільства не зовсім достатньо розуміння роботи мозку, метод копіювання обмежений у пошуку оптимальних рішень для технологічної, алгоритмічної та програмної архітектури ШІ [26, с.58].

Штучний інтелект – це сфера, яка входить до галузі творчості машин, що здатні аналогічно думати і діяти, як людина або розумно. Для розробки програми, яка може виявляти такий рівень інтелекту, необхідна здатність до навчання. Це означає, що програма повинна систематично покращувати свою ефективність, виконуючи завдання у майбутньому та враховуючи накопичений досвід [95, с.159].

Створення системи, здатної до навчання, відноситься до розділу наукових досліджень, що називається машинним навчанням (далі – МН). Математична, програмна та апаратна модель, що базується на принципах функціонування біологічних нейронних мереж в живих організмах, становить сучасний підхід у цій галузі. Важливо відзначити, що ця модель має різноманітні назви в області штучного інтелекту, такі як: паралельна розподілена обробка, нейронні обчислення та конекціонізм [95].

Штучні нейронні мережі (далі – ШНМ) демонструють успішне використання в різних областях, таких як: розпізнавання символів тексту, об'єктів та мови, керування рухом транспортних засобів, класифікація ситуацій, кластеризація, прогнозування, апроксимація та прийняття рішень. Одна з основних переваг ШНМ полягає в тому, що вони не програмуються у традиційному розумінні слова «програмування», замість цього вони здатні

навчатися. Можливість навчання є ключовою перевагою над традиційними алгоритмами, оскільки технічно навчання полягає у визначенні коефіцієнтів зв'язків між нейронами.

У своїх роботах З. Верес розглядає концепцію «штучний інтелект» як ключовий аспект у маркетингу, наголошуючи, що по суті це просто складний набір математичних формул. Він вказує на те, що прикладом використання штучного інтелекту може бути автомобіль Tesla. При цьому варто зазначити, що, наприклад, при перегляді товарів в онлайн-магазинах і подальшому відображенні реклами цих товарів на різних веб-сайтах, ми отримуємо результати впровадження штучного інтелекту [75].

Український дослідник І. Городиський зауважує, що в найближчій перспективі неможливо говорити про те, що штучний інтелект матиме рівні права з людьми або буде користуватися захистом, що виходить за межі прав власності чи прав інтелектуальної власності. За його словами, сучасний технічний прогрес не дозволяє розглядати ШІ як самостійний суб'єкт правовідносин. Відзначаючи, що у резолюції Європейського парламенту 2017 року є мова про «вияви штучного інтелекту», а не про штучний інтелект в його повному розумінні [13, с.53].

Співробітник Львівської бізнес-школи В. Хіщак вказує на різні концепції у сфері визначення штучного інтелекту. Ним зазначається, що існують загальна концепція (General Intelligence) та галузева концепція (Domain Intelligence). За його словами, галузевий штучний інтелект вже використовується, наводячи приклад автофокусування фотоапарату, яке розпізнає об'єкт. Водночас основні дебати виникають навколо загального інтелекту та суперінтелекту [76].

Згідно із дослідженням Г. Машлій, О. Мосій та М. Пельчери, в сучасному контексті немає єдиної та точної дефініції штучного інтелекту [29, с.81]. Кожен вчений висуває власне трактування відповідно до обраних ним аспектів дослідження. Стан розвитку штучного інтелекту на сьогодні можна характеризувати як етап, на якому він діє ніби помічник для виконання

складних завдань, відгороджуючи людину від рутини та оптимізуючи управлінські рішення.

Штучний інтелект охоплює різноманітні стратегії та методи, такі як: машинне навчання, глибинне навчання, логічне програмування та інші. Основною метою розвитку штучного інтелекту є створення комп'ютерних систем, які можуть виконувати завдання, які раніше вважали неосяжними для автоматизації і при цьому забезпечувати високу ефективність та точність виконання завдань.

Загальні характеристики штучного інтелекту включають:

- здатність машин симулювати розум і імітувати когнітивні здібності людей;
- здатність збирати та адаптувати зовнішні дані;
- можливість навчатися на основі інформації, приймати рішення та робити висновки, за прикладом людей;
- здатність управляти певними системами та передбачати подальший розвиток подій [38, с.99].

Таким чином, історія розвитку цифрових технологій демонструє, що прорив у робототехніці настає, коли стандартні операційні системи стають доступними разом із простими та доступними програмами. Наприклад, програмне забезпечення для ПК або мобільні додатки для iPhone, iPad та Android.

1.2. Авторські права на об'єкти, створені штучним інтелектом.

Штучний інтелект визначається як передовий напрямок технологічного розвитку, що суттєво впливає на різні аспекти сучасного життя. Одним із ключових аспектів, пов'язаних із застосуванням штучного інтелекту, є його прив'язка до прав інтелектуальної власності, таких як: авторські права, патентні права та права на товарні знаки [16].

Згідно із Законом України «Про авторське право та суміжні права», авторські права притаманні фізичним особам, що створюють твір [44]. Це означає, що за законом автором програми, створеної за допомогою штучного інтелекту, може бути лише фізична особа. Проте, відсутні конкретні норми, які визначали б авторство для програм, створених штучним інтелектом в Україні [44].

Авторські права є законодавчою гарантією для творців щодо захисту їхньої інтелектуальної власності, дозволяючи контролювати використання своїх творів та отримувати прибуток від їх поширення. Однак, у випадку створення твору штучним інтелектом, питання правової власності стає складнішим. В окремих випадках ШІ може бути визнаний автором твору, наприклад, якщо алгоритм генерує нову музику. У такому разі виникає питання, чи може штучний інтелект отримати авторські права на свій твір та які наслідки це матиме [6, с.299].

Багато правників вважають, що ШІ не може бути визнаний автором через його відсутність фізичної особи. Більшість законів у світі прив'язують права до конкретної особи, яка створила твір [40, с.217]. Таким чином, ШІ не може бути визнаний автором твору та не може отримати авторські права. Проте, деякі країни розглядають можливість надання ШІ прав на авторство. Наприклад, в Японії було введено нове законодавство, за яким комп'ютерні програми можуть бути визнані авторами творів, але права надаються власнику програми, а не програмі.

Ще одним важливим моментом при розгляді можливості надання ШІ авторських прав є питання спільної власності. У випадку, коли ШІ створює твір у співпраці з людьми, виникає питання про те, хто має право на авторство та як розподілити власність на твір між авторами. У цьому випадку може бути застосована система спільної власності, де кожен автор має право на свою частину твору [6, с.300].

Для вирішення проблеми правової власності творів, створених штучним інтелектом, необхідно розробити нове законодавство, яке

враховуватиме особливості цієї технології. На даний момент у більшості країн світу законодавство не передбачає можливості визнання ШІ автором твору, проте, ця ситуація може змінитися в майбутньому. Важливо також враховувати етичні аспекти використання ШІ у творчості.

Наприклад, якщо ШІ створює твір, але не отримує авторських прав, це може призвести до втрати прибутку для творців. Одним із можливих рішень цієї проблеми може бути виплата компенсації творцеві за використання твору, створеного ШІ. Зокрема, можливість визнання ШІ автором твору може вимагати створення міжнародних стандартів та норм, які визначатимуть правила використання ШІ в творчій діяльності та захищатимуть права творців та власників ШІ [62, с.329].

Всесвітня організація інтелектуальної власності підкреслює, що можливість ШІ отримати авторські права на твори ґрунтується на його самостійному створенні без прямого втручання людини. Тим не менше, українська правова система потребує глибшого аналізу з боку юридичних експертів та розробки ефективних механізмів захисту прав ШІ перед прийняттям остаточного рішення. У процесі розгляду питань надання ШІ авторських прав, важливо враховувати, що ШІ представляє собою продукт людського розробника, що базується на алгоритмах, визначаючи їх поведінку. Це породжує питання: чи може ШІ бути визнаний автором твору, що використовує його алгоритми? Це завдання потребує детального вивчення та вирішення.

Додатково, необхідно враховувати ризики використання ШІ без згоди розробників, особливо в контексті використання матеріалів, що захищені авторським правом. Наприклад, якщо ШІ створює музику на основі авторських пісень, виникає питання прав на використання таких пісень. Отже, при розгляді питання надання авторських прав штучному інтелекту важливо враховувати не тільки потенційні переваги для технологічного розвитку та творчості, але й різноманітні виклики, що виникають у зв'язку з його впровадженням [62, с.331].

Українське законодавство, а також закони більшості країн, надають можливість реєстрації товарних знаків. Згідно із Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», знак може бути зареєстрований за умови відповідності вимогам законодавства та відсутності порушень громадського порядку, моралі та прав третіх осіб. Однак у випадку, коли товарний знак генерується штучним інтелектом, ускладнюється визначення його власника. Законодавство, яке призначене для визначення прав власності на знак, недостатньо конкретне щодо випадків, коли процес генерації знаку виконується штучним інтелектом.

Згідно з принципами авторського права, оригінальний творчий вклад визнається за людиною, а не за інструментами, якими вона користується. Таким чином, користувач, який використовує ШІ для створення контенту, вважається його творцем [67, с.265].

Іншим прикладом може бути історія із креативною роботою, де авторство порушило звичайні рамки. Наприклад, мистецтвознавець Софія Схемільова використала робота-художника під назвою «Механічний Художник» для створення нестандартного твору. Незважаючи на вражаючий результат, питання про присвоєння авторських прав у цьому випадку залишається відкритим.

У контексті політики використання ChatGPT важливо враховувати, що OpenAI не претендує на власність контенту, створеного користувачами. Це відзначено у відповідності з умовами використання платформи. У сфері інтелектуальної власності для штучного інтелекту, такого як чат GPT, існують декілька аспектів, які слід враховувати. По-перше, створення GPT використовує великий обсяг даних, які часто є вільно доступними в Інтернеті. Ці дані можуть бути захищені авторським правом або іншими формами інтелектуальної власності і тому можуть виникати правові питання стосовно використання цих даних [14, с.48].

По-друге, GPT, як програмне забезпечення, створене командою розробників, може бути захищене різними формами інтелектуальної

власності, такими як авторські права, патенти або комерційна таємниця. По-третє, важливо зрозуміти, що GPT – це інструмент, який може бути використаний для створення різних продуктів і послуг. Якщо такий продукт чи послуга має бути захищена інтелектуальною власністю, то можуть застосовуватися різні форми захисту, такі як авторські права, патенти або товарні знаки.

Таким чином, відповідь на питання щодо інтелектуальної власності GPT залежить від конкретного використання GPT та його компонентів. У кожному випадку необхідно детально вивчати правові аспекти, пов'язані з використанням даних, програмного забезпечення та продуктів, що базуються на GPT. Проте, будь-яке використання GPT повинно відповідати умовам ліцензії та авторських прав. Таким чином, інтелектуальна власність GPT належить компанії OpenAI, яка має право на використання та комерціалізацію цієї технології.

У 2023 році в Закон України «Про авторське право та суміжні права» було внесено зміни, які в статті 33 визначили поняття «неоригінальних об'єктів», створених комп'ютерними програмами [44]. Згідно закону «неоригінальний об'єкт» – це об'єкт, створений комп'ютерною програмою без безпосередньої участі фізичної особи, що відрізняється від існуючих аналогів. Ці об'єкти мають власне право *sui generis*, яке діє 25 років з моменту створення. Такий підхід відрізняється від авторських прав на твори людей.

Суб'єктами права особливого роду (*sui generis*) на такі об'єкти можуть бути особи, яким належать майнові права або які мають ліцензійні повноваження на комп'ютерну програму. Договори можуть визначати умови цього права [44]. Однак, оскільки немає творчої участі людини у створенні штучним інтелектом об'єктів, немайнові авторські права на ці об'єкти не виникають.

Тим не менше, неоригінальні об'єкти, створені комп'ютерними програмами, підпадають під особливі права «*sui generis*». Автори та

користувачі таких програм можуть використовувати створені штучним інтелектом твори, передавати права на них та інші майнові дії, що дозволяють особам контролювати та використовувати згенерований контент. Це залишається в межах майнових прав, які стандартно надаються творам, створеним людиною.

Важливо відзначити, що твори, створені фізичними особами за допомогою комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою. Закон також забезпечує захист прав на використання творів, створених за допомогою ШІ, вимагаючи отримання дозволу від правовласників на їх розповсюдження. Україна, таким чином, продемонструвала прогресивний підхід до регулювання правових аспектів використання ШІ у сфері інтелектуальної власності [61, с.310].

На сьогодні, багато країн, включаючи США, країни Європейського союзу та Україну, ще не визначили юридичні рамки для вирішення питань, пов'язаних із правами на товарні знаки, створені штучним інтелектом. Однак, в США Бюро патентів і товарних знаків (USPTO) вже допускає реєстрацію товарних знаків, створених штучним інтелектом, з певними обмеженнями на їх диференціацію від інших знаків [79, с.514].

У ЄС ситуація трошки складніша. Наразі Європейське патентне відомство (EPO) не реєструє товарні знаки, створені штучним інтелектом, оскільки законодавство передбачає наявність фізичної або юридичної особи як заявника. Тобто, за поточних норм, власником знаку повинна бути людина або компанія, а не машина. Проте, Європейське патентне відомство вивчає можливості визнання прав штучного інтелекту на винахід [82].

Ситуація в Україні щодо прав на товарні знаки, створені штучним інтелектом, наразі також не має чіткої юридичної регламентації. Законодавство передбачає, що власником може бути фізична або юридична особа і виникає питання, чи може такий знак бути визнаний твором та, отже,

мати авторські права. У відсутності чітких відповідей та прецедентів, судова практика буде розвиватися в процесі розгляду конкретних справ.

Важливо відзначити, що, на відміну від авторських прав, права на товарні знаки є ширше захищеними і не вимагають визнання твору для їх отримання. Власник може зареєструвати знак як товарний, незалежно від способу його створення. Подальшим кроком може бути розробка спеціальних правил, що регулюють створення та захист товарних знаків, створених штучним інтелектом. Такий підхід може забезпечити відповідність законодавства сучасним технологічним викликам та сприяти розвитку штучного інтелекту в цій області [8, с.130].

У сучасному світі, де штучний інтелект відіграє важливу роль у процесі винаходів, успіх таких творів стає результатом спільних зусиль багатьох індивідуумів [7, с.19]. У визначенні кінцевих користувачів штучного інтелекту можна врахувати тих, хто взяв на себе відповідальність за виявлення проблеми, розробку та впровадження плану для її вирішення. Використання технології ШІ, в цьому випадку, не суттєво відрізняється від традиційного використання комп'ютерів у процесі створення винаходів.

ШІ є лише іншою формою технології, яку винахідники використовують для підтримки свого творчого процесу. Зазначимо, що позначення інструменту як «розумного» не повинно автоматично призводити до визнання його винахідництва чи авторства. Також важливо уникати категоричних заборон щодо винаходів, створених за допомогою «інтелектуальних» комп'ютерів. Основна ідея полягає в тому, що люди визначають проблему, розробляють план її вирішення і використовують ШІ, як інструмент для реалізації цього плану. Такі кінцеві користувачі повинні розглядатися, як потенційні винахідники [104].

Дослідники Ф'єльд та Корц визначають чотири ключові елементи у сфері ШІ, які формують мистецтво:

1. Вхідні дані, які складаються з наявних творів мистецтва та інших відповідних даних та надаються алгоритму для навчання. Люди, залучені до

розробки алгоритму, визначають, яким чином будуть структуровані ці дані (різноманітність, обсяг тощо). Наприклад, проєкт Рембрандта, коли ШІ обробляв тільки картини самого Рембрандта за допомогою алгоритму навчання.

2. Алгоритм навчання – це програма, яка працює на вхідних даних, визначаючи основні характеристики та загальні фактори введення. Може включати відгуки людей, які слідкують за процесом, відомий як «активне навчання».

3. Підготовлений алгоритм – унікальні правила, які генерує алгоритм навчання, використовуючи введені дані у зворотному порядку.

4. Вихідні дані – твір мистецтва, створений підготовленим алгоритмом. Цей вихід визнається як «art». Може бути створений з основи, яка є значущою відправною точкою, вибраною або людиною, або самим ШІ [86].

Верховний суд Нідерландів встановив вимогу, яка може призвести до різних трактувань того, чи може об'єкт, створений штучним інтелектом, вважатися власністю людини. Суд визначив, що такий об'єкт повинен виникнути в результаті творчої праці людини та може призвести до тлумачень, що ніякий об'єкт, створений штучним інтелектом, не зможе отримати захист авторських прав.

Однак важливо, провести чітке розмежування в залежності від того, як саме штучний інтелект бере участь у створенні роботи та в якому обсязі відбувається втручання людини. Це може включати в себе використання штучного інтелекту як простого інструменту людиною-автором, співавторство між інтелектом та людиною, людський вибір автономно створеної роботи, створення за допомогою «грубої сили» (використання штучного інтелекту для об'єднання всіх можливостей у певній структурі) та автономне створення твору штучним інтелектом [88].

Національні закони встановлюють базу для правового захисту, визначаючи певні мінімальні якісні стандарти. Наприклад, в Німеччині робота повинна вважатися «особистим інтелектуальним творінням», що

означає, що вона повинна містити елемент особистості автора. Такий підхід застосовується і в іспанському законодавстві про авторське право, яке визнає «творіння», або в італійському, яке розглядає «інтелектуальні твори, які мають творчий характер». Загалом, крізь призму термінів, таких як «оригінальність» чи «креативність», встановлюється умова, що робота може отримати захист, якщо вона є результатом інтелектуальних зусиль автора, незалежно від економічної цінності, зусиль, витрачених на створення чи важливості такого агента на ринку [13, с.56].

У резолюції від 16 лютого 2017 року Європарламент визначає, що на поточному етапі розвитку людства, відсутні правові положення, які конкретно стосуються робототехніки в інтелектуальній власності, але наявні правові режими та доктрини можуть бути легко застосовані до робототехніки, за умови конкретного розгляду певних аспектів [94].

Європейський парламент закликав Єврокомісію:

1) підтримувати горизонтальний та технологічно нейтральний підхід до інтелектуальної власності, що застосовується до різних галузей, в яких робототехніка може використовуватися;

2) забезпечувати, щоб норми цивільного законодавства в галузі робототехніки відповідали загальному правилу захисту даних і принципам необхідності та пропорційності;

3) враховувати швидку технологічну еволюцію в галузі робототехніки, включаючи поліпшення кіберфізичних систем і забезпечити, щоб законодавство Євросоюзу відповідало кривій технологічного розвитку та розгортання [93].

Американські суди встановили правові тести для аналізу різних аспектів художньої роботи для визначення того, що може бути включено в сферу захисту авторського права. Вони використовують підхід розкладання змісту на незалежні захищені компоненти для визначення, яка креативна частина змісту залишається і чи має підстави для отримання правового захисту. Навіть у випадку сучасних програм штучного інтелекту можна

виділити основні програмні та апаратні компоненти, обидва з яких можуть мати окремі претензії на захист інтелектуальної власності [38].

У справі 1992 року *Computer Associates International v. Altai* Апеляційний суд другого округу США вивчав питання чи охоплюють авторські права небітерові елементи програмного забезпечення та використовував тест «Абстракція–фільтрація–порівняння» для визначення можливого порушення. Абстракція включає в себе відокремлення ідеї від виразу шляхом абстрагування програми від окремих функціональних шарів та виключення аспектів, які є необхідними для вираження ідеї. Фільтрація визначає елементи, які визначаються ефективністю, зовнішніми чинниками або суспільним надбанням. Після вилучення цих елементів проводиться порівняння залишку з оригінальним змістом для визначення можливого порушення.

Застосування модифікованого тесту «Абстракція – фільтрація – порівняння» стає корисним для виділення вмісту, який може бути під захистом авторських прав, від неочищених, чисто механізованих творів. Етап абстракції дозволяє виділити вираження, яке залишається для подальшої фільтрації, з особливим акцентом на елементи, які безпосередньо впливають із структури штучного інтелекту [50, с.154].

Нещодавно в США художники Сара Андерсен, Келлі Мак-Кернан і Карла Ортіс подали позов проти створювачів артгенераторів, заснованих на штучному інтелекті, таких як: Stable Diffusion, Midjourney і DreamUp. Звинувачення включають порушення прав «мільйонів художників», оскільки їхні твори використовувалися для навчання інструментів штучного інтелекту без їхнього дозволу.

Getty Images – фотостокова платформа, також звернулася до суду із позовом проти компанії Stability AI за порушення авторських прав під час тренування штучного інтелекту [50, с.154]. Ці судові справи акцентують увагу на комерційних програмах штучного інтелекту, які використовують захищені авторським правом зображення. Вони, ймовірно, визначать нові

правові стандарти взаємодії між творцями нейромереж та авторами, які є власниками авторських прав на контент.

Таким чином, констатуємо, що нещодавно ми стали свідками виникнення програмного забезпечення, яке може «самостійно» створювати нові мистецькі твори. Але із швидким розвитком технологій виникають нові правові проблеми, зокрема щодо питань авторства та власності. Нові реалії функціонування штучного інтелекту ставлять під сумнів оригінальність творів, створених «креативним» штучним інтелектом, які, в ідеалі, мали б мати захист авторських прав, якщо їх створили люди. Це заставляє нас переглядати концепцію оригінальності взагалі.

Формалізація цієї концепції допоможе у точному визначенні того, які твори заслуговують на захист авторських прав у цифрову епоху. Вже на міжнародному рівні починається робота над створенням єдиного стандарту оригінальності. Однак сучасна юридична система не готова до вирішення цих нових проблем. Твори, створені штучним інтелектом, наразі не захищені і не підпадають під сферу інтелектуальної власності. Це може впливати на мотивацію програмістів щодо розробки програмного забезпечення, яке здатне генерувати об'єкти інтелектуальної власності, якщо їхні твори не можуть мати «монополію» на результат своєї роботи, як письменників чи композиторів.

Нинішні підходи до розробки штучного інтелекту на основі існуючих творів створюють нові виклики у сфері авторських прав. Важливо враховувати, що штучний інтелект не використовує інформацію з повітря, а замість цього навчається на основі вже наявних творів, які даються розробниками програмного забезпечення. Це відкриває можливості для порушення авторських прав, оскільки розробники можуть стати порушниками, використовуючи цей метод.

1.3. Джерела міжнародно-правового регулювання штучного інтелекту

У відповідь на стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту, країни світу вживають різноманітних правових заходів, спрямованих на забезпечення балансу між інноваціями та захистом прав і свобод громадян. Існують країни, що виступають лідерами у встановленні регуляторних стандартів, активно впроваджуючи нові правила, що сприяють інтеграції ШІ у різні сектори економіки та соціальної сфери. Тим часом інші країни тільки розглядають потенційні ризики та можливості, які виникають від цих технологій.

Сучасні дослідники, які вивчають аспекти правового регулювання ШІ, виробили три основні підходи до цієї проблеми. По-перше, це визначення впливу розвитку ШІ на існуючі правові концепції та принципи. По-друге, це створення нових правових концепцій і принципів, продиктованих розвитком і застосуванням технологій ШІ. По-третє, це адаптація існуючих правових підходів та концепцій для вирішення проблем, які виникають при використанні ШІ.

З урахуванням цих напрямків можливий розвиток відповідного законодавства у даній області. Н.Петіт виділяє два основні підходи до регулювання використання ШІ та роботі роботів. Перший – це формальний підхід, що враховує особливості правової системи та інститутів кожної країни, спрямований на зміну всіх інститутів, які можуть впливати на використання ШІ, шляхом встановлення універсальних правил. Другий – це технологічний підхід, який вирішує проблеми для кожної категорії застосування технологій ШІ, таких як: безпілотні автомобілі, соціальні роботи і т.д. [92]. З погляду науковця, технологічний підхід до правового регулювання ШІ сприяє розвитку самих технологій, що є суттєвою перевагою цього підходу.

Р.Лінес та Ф.Люсіверо пропонують свої підходи до правового регулювання розробки і використання технологій штучного інтелекту, які можуть допомогти вирішити актуальні питання [88]. Перший підхід – це введення спеціального законодавства, яке регулює розробку та виробництво ШІ. Другий підхід – це застосування наявних законодавчих інструментів для регулювання поведінки користувача технологій ШІ. Третій підхід – встановлення стандартів архітектури ШІ за допомогою норм технічної регламентації та стандартизації [88].

Вони вважають, що важливо переглянути концепцію правосуб'єктності, оскільки це завдання є спірним та складним. Проте, слід враховувати, що надто інтенсивне регулювання потенційних ризиків може стати неефективним, обмежуючи розвиток галузі та використання позитивного потенціалу ШІ [1, с.68].

Основне завдання законодавця полягає в досягненні балансу між інтересами суспільства та мінімізацією негативних наслідків використання інноваційних технологій. Європейський економічний і соціальний комітет визначає ШІ як технологію, що не обмежена кордонами держав і вказує на необхідність міжнародних правових документів для ефективного регулювання [3, с.59]. З урахуванням обґрунтованої тривоги щодо розвитку ШІ, в ЄС існують підходи до створення законодавства в цій сфері. Зокрема, деякі експерти вказують на необхідність оперативного вироблення відповідних нормативно-правових актів для запобігання потенційним проблемам.

Ріні ван Ест, Й.Герритсен і Л.Кул, вбачають практично незначний прогрес у розробках у сфері штучного інтелекту, незважаючи на великий вплив цих технологій на права людини і вважають це загрозою розмивання прав людини [99, С. 46]. У своїх працях професор М.В. Карчевський звертає увагу на одне з основних дискусійних питань правового регулювання розвитку ШІ – доцільність заборони (обмеження) наукових досліджень у цій

сфері. Вчений стверджує, що принципова заборона досліджень у галузі ШІ, не може бути ефективною [22, с.99].

На відміну від досліджень у сфері ядерної зброї, розробка систем автономного озброєння значно дешевша і, отже, більш доступна. З розвитком інформаційних технологій ця діяльність стане ще доступнішою, а вироблені зразки зброї стануть ще небезпечнішими. У таких умовах законодавча заборона розробки автономної зброї призведе до ситуації, коли органи безпеки та правопорядку будуть гірше оснащені, ніж злочинці, терористичні організації тощо.

Класична система юридичних координат вже має визначені рішення, вирішуючи питання використання автономних транспортних засобів, «соціальних» роботів та хірургічних роботів, інноваційних засобів протезування і т. д. Інший підхід полягає у розгляді роботів як суб'єктів права. Хоча нульовий закон Азімова наголошує, що роботи не повинні завдавати шкоди людству, сучасна доктрина права зауважує, що правова система призначена для регулювання важливих суспільних відносин і має бути ефективною у вирішенні ключових питань, що мають значення для держави та суспільства [5, с.87].

Науковець, досліджуючи підхід до правового регулювання технологій штучного інтелекту, вказує на раціональність встановлення практики укладення (рамкової) угоди для надання певних послуг. Ця угода визначатиме правову основу для укладення індивідуальних контрактів «програмними агентами». У цьому контексті «програмними агентами» можуть виступати комп'ютерні програми, які автоматично генерують запити на інформаційні послуги та автоматично надають запитувані послуги. Водночас висловлюється думка, що програмні агенти можуть «переговорювати» лише щодо змісту наданої послуги, а не щодо правових зобов'язань, що випливають із змісту послуги [5, с.88].

Хоча такий підхід може відкривати шлях до можливості укладення напіваавтоматичних контрактів, у зв'язку з гібридним характером

правовідносин, виникають питання, як регулювати взаємодію систем Інтернету; чи можна визнавати юридично значущими «рішення», прийняті такими системами та як визначати права, обов'язки та відповідальність суб'єктів таких гібридних правовідносин.

Втім, спроби інтегрувати гібридні правовідносини безпосередньо в сучасну систему права можуть виглядати фантастично через концептуальні бар'єри та обмеження. Більшість сучасних правових систем, доктринально, визнають правове регулювання суспільних відносин виключно між суб'єктами права, тобто фізичними чи юридичними особами, передбаченими законодавством. Такий класичний підхід принципово виключає розгляд систем Інтернету, як суб'єктів правовідносин. Однак реальний розвиток технологій вимагає пошуку рішень, які максимально враховують реалії правових систем, сформованих протягом століть [18].

Науковець О.А. Баранов вносить новаторські пропозиції щодо юридичного регулювання систем штучного інтелекту (ШІ). Перша новація полягає у розгляді ШІ, яка виконує функції людини при наданні послуг чи виконанні робіт, як суб'єкта права. Згідно з цією догмою, система ШІ визнається традиційним суб'єктом правовідносин у межах виконання конкретно визначеної діяльності [3, с.58].

Друга новація – розгляд ШІ, як суб'єкта права за допомогою юридичної фікції. Згідно з цим підходом, система ШІ може розглядатися як представник відповідно до ст. 237 Цивільного кодексу України. Вона може вчиняти правочини від імені власника (розпорядника) та мати юридичні статуси, еквівалентні традиційним представникам суб'єкта права.

Таким чином, пропонується внесення нової юридичної фікції в систему права та законодавства. Ця фікція базується на догмі про визнання цивільної правосуб'єктності ШІ в межах договору про представництво. Це сприятиме використанню наявних правових механізмів для регулювання відносин, пов'язаних із застосуванням технологій Інтернету та штучного інтелекту, при участі або без участі людини [3, с.59]. Відзначимо, що такий підхід не

обов'язково є найбільш ефективним, інші науковці можуть мати власні погляди на цю проблематику.

З величезним обсягом даних, які накопичує людство, важко передбачити, як вони будуть використовуватися у довгостроковій перспективі. Однак вже зараз стає зрозуміло, що використання цих даних неминуче. З цього приводу виникає необхідність вивчення можливостей та доцільності правового регулювання зберігання та використання накопичених даних [96].

Сучасна технологічна схема «розробник-власник-користувач» є актуальною та популярною. Наприклад, Резолюцією Європарламенту від 16 лютого 2017 року вже враховані механізми, такі як створення системи реєстрації роботів і спеціального фонду страхування цивільної відповідальності. Вона також визначає пропорційну відповідальність розробників і власників роботів, яка залежить від часу, протягом якого власник навчав робота та інші важливі аспекти [98].

Очевидно, що з розвитком технологій буде потрібно переходити до більш складних схем правового регулювання. Робота, яка є загрозою для соціального розвитку та стабільності, може вимагати нового підходу до юстиції. Тут може з'явитися «змішана юстиція» та «юстиція штучного інтелекту», які забезпечуватимуть протидію таким роботам. Остання буде базуватися на узагальнених алгоритмах досвіду, набутого від традиційної юстиції.

У підсумку, науковці визначають два основні теоретико-правові підходи до регулювання штучного інтелекту. Етимологічний підхід передбачає регламентацію в залежності від ознак штучного інтелекту, але це ускладнюється відсутністю чіткого визначення поняття. Технологічний підхід вважає за доцільне чітко регулювати конкретні технології та визначати можливі загрози, що виникають від їх застосування.

Ще однією важливою постаттю, які вивчають штучний інтелект, є Т. Вішмеєр. Він висловлює можливість використання існуючого

законодавства для регулювання ШІ, але в той же час схиляється до думки, що для повноцінного правового регулювання ШІ необхідно створити спеціальне законодавство [104].

У своїй роботі І.М. Городиський аналізує Резолюцію 2015/2103 (INL) від 16 лютого 2017 року щодо цивільно-правового регулювання робототехніки, де містяться рекомендації для Європейської Комісії. Він вказує, що Резолюція встановила основи для розуміння робототехніки та штучного інтелекту і стала основою для міжнародних стандартів. Зокрема, у Резолюції передбачено введення цивільно-правової відповідальності за завдану шкоду внаслідок використання робототехніки і штучного інтелекту, яка покладається на фізичних осіб, що використовують ці технології [13].

Цікаво відзначити, що в Резолюції 2015/2103(INL) також обговорюється можливість визнання автором твору комп'ютерної програми та порівняння людського інтелекту зі штучним. Японія вже працює над створенням нормативних актів щодо захисту авторських прав на творчість, створену штучним інтелектом, тоді як інші країни, такі як Австралія та США, визнають права виключно для людини [57].

Згідно з Резолюцією 2015/2103(INL) від 16 лютого 2017 року, відповідальність за завдану шкоду не може бути покладена на роботів, включаючи штучний інтелект, але покладається виключно на людину, яка може виступати як виробник, оператор, власник або користувач. Для встановлення юридичної відповідальності потрібне доведення вини людини, яка могла б передбачити та запобігти завданню такої шкоди. У зв'язку з цим рекомендується введення обов'язкової системи страхування для уникнення негативних наслідків і компенсації завданої шкоди [57].

Отже, міжнародне визнання особистості робототехніки разом із штучним інтелектом виглядає малоімовірним і не може стати міжнародним стандартом на довгий час. Декілька провідних держав вже визнають перспективи правового регулювання використання штучного інтелекту і це

відображається в їхніх зусиллях підтримки міжнародних організацій у закріпленні правових відносин, пов'язаних із застосуванням цієї технології.

Дослідники О.А. Теличко, В.А. Рекурн та Ю.С. Чабаненко розглядають доктринальні розробки різних держав у сфері штучного інтелекту. Зокрема, вони приділяють увагу вивченню правових рамок в галузі робототехніки в Південній Кореї (законодавство 2005 року про розвиток штучного інтелекту роботів, етичний статут роботів 2007 року та правове регулювання автономних систем 2012 року); США (Дорожня карта розвитку робототехніки, 2011, 2016 роки, та Національна робототехнічна ініціатива, 2011, 2016 роки); Японії (Керівні принципи безпеки використання роботів нового покоління, Японський план щодо пожвавлення економіки, Нова стратегія роботів, 2015 рік); Китаю (Керівництво щодо розвитку промислових роботів, 2014 рік, та глобальна державна програма «Зроблено в Китаї – 2025» , 2015 рік); Естонії (закон про роботів-кур'єрів, 2017 рік); Німеччини (закон про використання високоавтоматизованих автомобілів, 2017 рік) [61, с.311].

Незважаючи на необхідність такого правового регулювання, його основним недоліком є відсутність чіткого ставлення держав до штучного інтелекту. Ця неоднозначність є типовою для інтернет-індустрії, де технології випереджують регулювання у сферах політики, права, релігії та етики. Саме тому ми ще не маємо утвердженого міжнародно-правового стандарту та юридичного визначення штучного інтелекту.

Аналізуючи політику розвитку штучного інтелекту в Польщі на 2019–2027 роки, Г.М. Андрощук вказує на те, що вона передбачає повне впровадження штучного інтелекту в різні сфери функціонування держави з метою збереження та покращення міжнародного статусу Польщі. Головною метою є входження до лідерів, що вкладають в розвиток штучного інтелекту 20–25% країн світу. За цим планом, до 2025 року у Польщі має з'явитися понад 700 компаній, які активно використовуватимуть штучний інтелект. Зазначається, що для досягнення цих цілей до 2023 року у Польщі потрібно

інвестувати приблизно 9,5 млрд. злотих у будівництво та розвиток штучного інтелекту [2].

Одним із важливих аспектів міжнародно-правового регулювання розвитку штучного інтелекту є зв'язок з забезпеченням дотримання прав людини. Рекомендація CM/Rec (2020) 1 Комітету Міністрів Ради Європи щодо впливу алгоритмічних систем на права людини, прийнята 8 квітня 2020 року, надає основні напрями захисту прав людини у зв'язку із застосуванням алгоритмічних систем [53].

Хоча рекомендація не прямо згадує штучний інтелект, вона визначає алгоритмічні системи як ті, що ґрунтуються на математичних процесах оптимізації, сортування, класифікації та виведення даних, здатних автоматизувати свою діяльність та створювати адаптаційні служби в реальному часі [53]. Відповідно до положень цієї Рекомендації, штучний інтелект також може розцінюватися як результат математичних обчислень, об'єднаних з діяльністю алгоритмічних систем у реальному часі. Його імітація людських рис є лише тлом для полегшення взаємодії з користувачем. У цьому випадку мова йде про використання тих самих алгоритмічних систем, але з вищим рівнем автономії, що все-таки виключає порівняння з людською особистістю.

Станом на 8 квітня 2020 року, Рекомендація CM/Rec (2020) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам розглядає взаємодію алгоритмічних систем та прав людини. Вона акцентує увагу на формулюванні політики та створенні відповідних норм національного права щодо використання алгоритмічних систем, проблем безпеки їхнього використання та введення міжнародних стандартів поведінки з метою забезпечення дотримання прав і свобод людини й громадянина [53].

На сьогодні країни пострадянського простору також стикаються з необхідністю адаптації до цифрового світу. У 2019 році Україна приєдналася до Керівних принципів Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) з питань штучного інтелекту та у грудні 2020 року уклала угоду про

відновлення меморандуму про взаєморозуміння з Організацією. У цьому контексті важливими кроками стали прийняття Україною в грудні 2020 року Концепції розвитку штучного інтелекту та підписання угоди про відновлення меморандуму, що визначає, що Україна приєдналася до Рекомендації Ради щодо штучного інтелекту [65].

Також важливим етапом стало прийняття Концепції розвитку штучного інтелекту 2 грудня 2020 року, де визначено пріоритети, такі як участь в світовому ринку технологій штучного інтелекту, сприяння розвитку у міжнародних рейтингах, впровадження технологій у різних сферах, включаючи освіту, економіку, публічне управління, кібербезпеку та інші. Також Концепцією передбачено створення власного Етичного кодексу штучного інтелекту [47].

Аналіз поданої Концепції визначення штучного інтелекту свідчить про те, що він розглядається як організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання, шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів оброблення інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [47].

Однак таке визначення штучного інтелекту вважається непридатним через його надмірну розмитість у формулюванні. Як свідчать пріоритетні завдання Концепції, воно не охоплює повний спектр можливого застосування штучного інтелекту, зокрема в сфері захисту прав людини, за винятком його застосування в діяльності державних органів влади та судів, а також проведення оцінки можливостей та визначення меж (етичних, правових) застосування систем штучного інтелекту для надання професійної правничої допомоги [32].

Хоча в Україні і прийнята Концепція розвитку штучного інтелекту [47], однак це рішення вважається недостатнім, оскільки не передбачає системних

змін, зокрема в національному праві. У цьому контексті можна взяти за зразок системний підхід міжнародних організацій, який часто використовується ООН. Закріплення міжнародних стандартів можливе не лише через прийняття окремих нормативних актів, концепцій та стратегій, але й за допомогою політичних та економічних рішень, спрямованих на відповідне регулювання різних секторів і сфер управління держави.

Мета Концепції полягає у визначенні пріоритетних напрямків розвитку технологій штучного інтелекту для задоволення прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, побудови конкурентоспроможної національної економіки та вдосконалення системи публічного управління. Нормативно визначені пріоритетні сфери включають: освіту і професійне навчання, науку, економіку, кібербезпеку, інформаційну безпеку, оборону, публічне управління, правове регулювання та етику, а також правосуддя [47].

В Концепції розвитку штучного інтелекту, особлива увага приділяється його застосуванню в сфері кібербезпеки. Згідно чинного законодавства України, основним завданням у цьому контексті є захист комунікаційних, інформаційних та технологічних систем, а також інформаційних технологій. Особливий акцент робиться на захисті систем, які використовуються операторами ключових послуг, включаючи об'єкти критичної інфраструктури. Це є критичним для безперервності функціонування держави, суспільства та забезпечення безпеки громадян.

Протягом тривалого часу в Україні було відсутнє законодавство, яке ефективно регулює питання безпеки в інформаційному та кіберпросторі. Першою спробою вирішення цього питання був проєкт Закону України «Про засади інформаційної безпеки України», який пропонував визначення інформаційної та кібербезпеки [43]. Таким чином, ключовим вимогам в цьому контексті є достатня захищеність зібраних персональних даних, необхідність отримання згоди особи на їх збір, використання та надання, а також гарантія доступу особи до своїх персональних даних з можливістю виправлення чи видалення неправильних даних.

Указом Президента України №685/2021 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». Цей документ визначає ключові поняття в галузі інформаційної безпеки, аналізує основні загрози та виклики, що стосуються інформаційної безпеки [46].

У Стратегії зазначено, що відсутність належного рівня інформаційної культури та медіаграмотності в суспільстві умовах стрімкого розвитку цифрових технологій творить передумови для маніпулювання громадською думкою та проведення стрімких деструктивних інформаційних операцій, що може призвести до потенційних та реальних загроз інформаційній безпеці України.

У вересні 2022 року Європейська комісія уклала Угоду про приєднання України до програми «Цифрова Європа», що відкрило можливість для нашої країни скористатися фінансуванням та підтримкою програми для розширення можливостей використання систем штучного інтелекту в різних галузях, зокрема в правозастосовній діяльності. Ця можливість може бути втілена лише при умові імплементації норм, закріплених у «Рекомендаціях щодо штучного інтелекту», прийнятих Організацією економічного співробітництва та розвитку у червні 2019 року, та за умови дотримання етичних стандартів, визначених у Рекомендаціях CM/Rec (2020)1 Комітету Міністрів державам-членам, схвалених 8 квітня 2020 року, у національному законодавстві України [53].

Оскільки Україна здобула статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу 23 червня 2022 року, наше законодавство, зокрема у частині використання систем штучного інтелекту в інформаційній війні з Російською Федерацією, повинно бути поступово адаптовано до законодавства ЄС. Україна, розробляючи власне законодавство щодо регулювання процесів використання систем штучного інтелекту в правозастосовній діяльності, може користуватися численними нормативно-

правовими актами і рекомендаціями, прийнятими різними інституціями ЄС та Ради Європи.

Один із ключових документів в цьому контексті – «Етична хартія про використання штучного інтелекту в судових системах та їх середовищі», схвалена Європейською комісією з питань ефективності правосуддя ще у 2018 році [84]. Цей документ закріплює принципи використання систем штучного інтелекту в судових системах, включаючи дотримання основних прав людини, запобігання дискримінації, якість та безпеку при обробленні судових рішень і даних.

Національна асоціація адвокатів України створила Робочу групу з питань правового регулювання штучного інтелекту та вивченням рекомендацій до національного законодавства в цій сфері. Організатори робочої групи впевнені, що це сприятиме прозорості та належному правовому регулюванню штучного інтелекту, захисту від можливих кібератак та інших загроз, а також запобіганню їх недоречному використанню [23, с.99].

Основною метою Робочої групи є гарантування належного захисту прав людини під час розробки, впровадження та використання систем штучного інтелекту. Однак, крім визначених робочою групою питань, існує безліч інших, які є предметом активних дискусій серед науковців у галузі права. Наприклад, О. Радутний розглядає штучний інтелект як електронну особу (особистість) та пропонує визнавати його суб'єктом правовідносин і застосовувати до нього заходи кримінально-правового характеру [51, с. 108]. Т. Каткова також пропонує внести зміни до кримінального законодавства з метою «визначення кримінальної відповідальності штучного інтелекту» [23, с. 103]. В. Грига вважає навіть можливим визнавати штучний інтелект потерпілим від злочину [15].

Важливо не погоджуватися з такими пропозиціями, особливо в контексті цивільно-правової відповідальності. П. Лазаро, досвідчений фахівець аналітичного центру з міжнародного розвитку в галузі

кібербезпеки, правильно вказує, що робот не може нести відповідальність за дії або бездіяльність, які можуть завдати шкоди третім особам. Судді судять людей, а не роботів, не кажучи вже про алгоритми [87].

Таким чином, для розробки якісного нормативно-правового акту, який регулюватиме використання систем штучного інтелекту в правозастосовній діяльності, до його створення мають залучатися науковці в галузі права, судді, слідчі, адвокати та інші фахівці правозастосовної сфери.

Задача розвитку технологій штучного інтелекту в Україні є однією з пріоритетних галузей науково-технологічних досліджень. У «Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» базовим принципом державної політики у сфері правового регулювання галузі штучного інтелекту є захист прав та свобод учасників відносин у цій області та розробка та використання технологій штучного інтелекту з дотриманням етичних стандартів [47].

На жаль, «План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки» [41] не містить конкретних заходів щодо законодавчого регулювання використання систем штучного інтелекту в правозастосовній діяльності. Заплановані лише «запровадження правового регулювання з питань формування державної політики в галузі штучного інтелекту» та «впровадження технологій штучного інтелекту в національну систему кібербезпеки» .

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРАВА ЛЮДИНИ

2.1. Порушення фундаментальних прав людини у зв'язку з використанням ШІ

Процес інтеграції України в європейську спільноту і, зокрема, в Раду Європи, свідчить про визнання Україною своїх зобов'язань перед міжнародним правом, особливо в контексті поваги та захисту прав людини. Це включає ратифікацію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у 1997 році [45] і визнання юрисдикції Європейського суду з прав людини.

Питання, пов'язані із застосуванням штучного інтелекту, обов'язково повинні бути піддані регулюванню враховуючи норми міжнародних угод і конвенцій, що отримали ратифікацію більшістю країн Європи. До таких конвенцій відносяться Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність (Будапештська конвенція) і Європейська етична хартія щодо використання штучного інтелекту в судових системах та їхньому оточенні. Також важливо враховувати Загальний регламент захисту даних, який має визначальне значення для забезпечення ефективного використання ШІ в контексті прав людини [11, с.16].

Спробуємо розглянути основні напрямки впливу ШІ на реалізацію прав і свобод людини. Право на життя, визначене в Статті 3 Загальної декларації прав людини [20] і Статті 2 Хартії основних прав Європейського Союзу [84], гарантує, що кожна особа має невід'ємне право на своє життя, яке охороняється законом і ніхто не може свавільно позбавити її життя. Важливо підкреслити, що сучасний штучний інтелект виступає як цінний помічник для людини. Він може виявляти рак, розпізнавати суїцидальні схильності та допомагати виявляти різні хвороби на ранніх стадіях [36, с.104].

Застосування ШІ у теле-медицині дозволяє лікарям аналізувати, перевіряти та діагностувати стани пацієнтів віддалено. Роботизоване медичне обладнання дозволяє здійснювати складні операції та втручання у важкодоступних місцях. Однак, важливо визнати, що системи штучного інтелекту можуть становити загрозу життю людини. ШІ робить зброю швидшою, ефективнішою і «розумною». Застосування ШІ може охоплювати як оборонну зброю для отримання та аналізу інформації про воєнні дії, так і автономну експлуатацію безпілотних машин будь-якого базування. Розробляються повністю автономні системи озброєння, що може призвести до непередбачуваних наслідків, включаючи загрозу цивільному населенню у конфліктних ситуаціях [3, с.60].

Важливо відзначити, що системи штучного інтелекту створюють загрозу праву на життя не лише у воєнному контексті. Розвиток науки і технологій досяг такого рівня, що застосування ШІ в генетичному та медичному відношенні може порушити невід'ємне право кожної людини на життя. Такі технології можуть використовуватися для вибору бажаних якостей при народженні дітей або відмови від зачаття, що ставить під загрозу це основоположне право.

Право на свободу і особисту недоторканність, рівність перед судом, справедливий судовий розгляд, закріплені в Статтях 3, 9, 10 ЗДПЛ гарантують кожній людині [19]. Ніхто не може піддаватися безпідставному арешту чи утриманню, а всі особи є рівними перед судами і трибуналами.

Кожен, хто ставиться перед обвинуваченням у кримінальному злочині, повинен мати право розглядатися як невинний, доки його вину не буде встановлено відповідно до закону [19]. Збільшення використання штучного інтелекту в системі кримінального правосуддя може порушити це право. Одним із ілюстративних прикладів є використання програмного забезпечення для оцінки ризику рецидивізму в системах кримінального правосуддя США та Великої Британії для підтримки рішень про затримання, призначення застави та винесення судових рішень.

Ця система базується на аналізі минулих порушень, щоб передбачити можливі моделі злочинності в майбутньому і часто призводить до помилкового визначення «високого ризику» для представників темношкірих громадян, що може призвести до некоректного застосування застави та тривалого ув'язнення. Використання таких алгоритмів порушує презумпцію невинності, важливу у справедливому судовому процесі [97, с.27].

Право на недоторканність особистого життя та захист особистих даних, визначене в Статті 12 Загальної декларації прав людини [19] гарантує, що ніхто не може піддаватися безпідставному втручанню у своє особисте та сімейне життя, а кожна людина має право на захист своїх особистих даних. Системи штучного інтелекту, хоча полегшують обробку великих обсягів даних, можуть створювати серйозні проблеми щодо конфіденційності особистої інформації [91]. Аналіз даних, проведений з використанням систем ШІ, може розкривати приватну інформацію і порушувати конфіденційність, враховуючи, що ця інформація може бути вилучена зі загальнодоступних джерел.

Наприклад, дані про місцезнаходження та інші відомості, які збираються за допомогою мобільних додатків, можуть стати об'єктом інтенсивного аналізу штучного інтелекту. Дослідники розробили моделі машинного навчання, які здатні точно визначити вік, стать, професію та сімейний стан особи лише за даними про місцезнаходження її мобільного телефону. Крім того, вони можуть передбачити майбутнє місцезнаходження, використовуючи історію руху та дані про місцезнаходження друзів. Збільшення обсягу даних, що виробляються завдяки використанню Інтернету та розповсюдженню пристроїв, може призвести до того, що люди залишатимуть сліди практично в усіх аспектах свого життя [90, с.849].

Сучасний розвиток Інтернету та технологій штучного інтелекту створює загрози відстеження та аналізу приватного життя. Системи штучного інтелекту можуть використовуватися для обробки та аналізу цих величезних обсягів даних для різних цілей, від спрямованої реклами до

оптимізації транспортних потоків та державного контролю за громадянами. Застосування більш інвазивних інструментів спостереження за особою стає можливим завдяки розвитку Інтернет-технологій та штучного інтелекту, що може загрожувати анонімності та викликати самоцензуру у людей, оглядаючи їхні права, такі як свобода об'єднань, свобода пересування та свобода слова [80].

Право на працю та достатній рівень життя, закріплені в Загальній декларації прав людини [19] та Міжнародному пакті з економічних, соціальних та культурних прав [31], гарантують кожній людині право на працю, вибір роботи та справедливі умови праці. Проте, роль штучного інтелекту в автоматизації робочих місць може стати загрозою для цих прав. Автоматизація вже призвела до втрати робочих місць і розвиток штучного інтелекту може ще більше посилити цю тенденцію, заміщаючи працю людей. Прогнозується, що автоматизація не тільки призведе до зникнення певної кількості робочих місць, а й створить інші виклики, пов'язані зі зміною структури праці.

На приклад, категорії професій, які стоять перед загрозою автоматизації, включають офісних працівників, бухгалтерів, робітників промислових підприємств, продавців, страхувальників, адміністраторів, касирів, статистиків, водіїв та інших. Такі перспективи свідчать про можливе повне заміщення ручної роботи будь-якого рівня складності штучним інтелектом у майбутньому [64, с.142]. Додаткові проблеми виникають у зв'язку із використанням систем штучного інтелекту в процесі найму персоналу, моніторингу роботи та внутрішнього рейтингу працівників, що може суттєво впливати на кар'єрні можливості працівників.

Організація Об'єднаних Націй попереджає, що розвиток штучного інтелекту може призвести до збільшення рівня безробіття, розриву у заробітній платі та зростання соціальної нерівності. Проте, при правильному підході, ці виклики можна перетворити на можливості. Разом із завданнями, пов'язаними із впровадженням штучного інтелекту на підприємства,

виникають нові можливості для працівників у креативних індустріях та інноваційних галузях, де людський внесок поки що не має альтернативи.

Якщо автоматизація дійсно значущим чином змінить ринок праці і велика кількість людей зазнає втрат, це може ускладнити забезпечення себе та своєї сім'ї. В результаті розвитку та впровадження систем штучного інтелекту може бути порушено не лише право на працю, але й право на достатній рівень життя.

Право на рівність та недискримінацію, визначене в Загальній декларації прав людини [19] та Міжнародному пакті з економічних, соціальних та культурних прав [31], гарантує відсутність будь-якої форми дискримінації, включаючи стать, расу, кольору шкіри, етнічне або соціальне походження, генетичні характеристики, мову, релігію, політичні переконання, приналежність до національної меншини, майновий стан, походження, обмежену працездатність, вік або сексуальну орієнтацію.

Ще одне ключове право, пов'язане із застосуванням систем штучного інтелекту – це право користуватися всіма правами та свободами без дискримінації. Моделі штучного інтелекту можуть впливати на розподіл і сортування людей за групами, порушуючи права людини та підсилюючи існуючі упередження. Це стає серйозною проблемою, оскільки все більше підприємств використовують технології штучного інтелекту, і цей аспект вимагає більш уважного врахування.

Право на людську гідність розглядається як визначальне природне право людини, яке у вітчизняній та міжнародній практиці має різне тлумачення. У випадках порушення права чи свободи людини завжди принижується її гідність. В Україні право на людську гідність розглядається як еквівалентне з іншими правами, такими як право на життя, свободу і т. д. [69, с.68]. У деяких інших країнах, зокрема в Німеччині, це право є найвищою конституційною цінністю і джерелом всіх інших прав людини [81].

Під людською гідністю слід розуміти уявлення про те, що всі люди мають однакову цінність незалежно від будь-яких характеристик, таких як походження, стать чи вік. З юридичної точки зору право на людську гідність належить до природних прав людини і є однією з основних правових цінностей, яка слугує критерієм оцінки конституційності та законності актів, дій/бездіяльності державних органів та посадових осіб, фізичних та юридичних осіб.

Отже, використання технологій штучного інтелекту повинно передусім гарантувати право людини на гідність як фундаментальне та визначальне для всіх інших прав і свобод. Будь-яке порушення прав людини можна розглядати як порушення права на людську гідність. Впровадження штучного інтелекту суттєво трансформує відносини, включаючи правові, та створює новий формат «людина-машина». Це впливає на сектор приватного права і ставить завдання розробки збалансованого правового регулювання статусу роботів з штучним інтелектом, включаючи відшкодування шкоди, заподіяної їхніми діями, оскільки це може порушувати права інших осіб [5, с.87].

Також важливим аспектом є захист та правове визнання інтелектуальної власності, створеної такими роботами. Використання технологій ШІ у всіх сферах життя повинно бути максимально безпечним для людини, враховувати цінність кожного з основних прав людини та визначати цінність права на людську гідність. Однією з актуальних проблем використання технологій штучного інтелекту є порушення прав людини в області захисту конфіденційності особистих даних в Інтернеті та втручання в приватне та особисте життя [5, с.88].

В результаті аналіз наукових розвідок свідчить про те, що системи штучного інтелекту можуть не лише виявляти, але й посилювати соціальні упередження в суспільстві. Наприклад, це може виявитися в несправедливому розподілі ресурсів чи можливостей між різними соціальними групами. Також існують приклади систем, які репродукують

соціальні стереотипи, ведучи до недостатньо точної оцінки ситуацій, як от система в судочинстві, яка вважає представників певної етнічної групи більш ризикованими до рецидивізму. Ці технології також можуть призводити до нерівного рівня обслуговування для різних груп або видачі образливих результатів, наприклад, гірше розпізнаючи обличчя людей азіатського типу чи темношкірих осіб.

З урахуванням необхідності створення єдиних універсальних правил регулювання використання технологій ШІ в різних країнах із різним рівнем соціально-економічного розвитку, принцип універсальності прав людини та необхідність урахування та непорушності фундаментальних людських цінностей повинні бути підкреслені. Значущою рисою загальних прав є їхній невідчужуваний характер і можливість обмеження лише в особливому порядку.

2.2. Основні положення правового регулювання використання штучного інтелекту у Європейському праві

Послуги, пов'язані із широким застосуванням цифрових та комп'ютерних технологій, на сьогоднішній день вже активно використовуються та відкривають нові горизонти у багатьох сферах людської діяльності, таких як: охорона здоров'я, транспорт, енергетика, сільське господарство, туризм, кібернетична безпека тощо. Європейський союз, вводячи нові норми, має на меті не лише зберегти своє лідерство в цьому напрямку, але й гарантувати повагу до основних цінностей та універсальних свобод, на яких ґрунтується європейське суспільство, забезпечуючи при цьому безпеку технологій штучного інтелекту при їх широкому застосуванні.

У резолюції Європейського парламенту від 20 січня 2021 року "Штучний інтелект: питання тлумачення та застосування міжнародного права в тій мірі, в якій це стосується ЄС у сферах цивільного та військового використання та державної влади поза межами кримінального правосуддя"

система штучного інтелекту визначається як система, що базується на програмному забезпеченні або вбудована в апаратні пристрої. Вона відображає поведінку, що імітує інтелект, збираючи та обробляючи дані, аналізуючи та інтерпретуючи навколишнє середовище та вживаючи певних заходів автономії для досягнення конкретних цілей [100, с.70]. Згідно з нововведеннями, системи ШІ, які можуть застосовуватися в різних галузях, тепер піддаються аналізу та класифікації залежно від ризику, який вони представляють для користувачів. Різні рівні ризику визначають ступінь регулювання [93].

В програмі AI Act системи штучного інтелекту класифікуються за ступенем ризику і їх регулювання відбувається відповідно до цієї класифікації. Ризик-орієнтований підхід полягає в класифікації систем штучного інтелекту за п'ятьма категоріями, визначеними Європейською комісією на своєму веб-сайті:

1. Заборонені системи ШІ, які не можна використовувати в ЄС через неприпустимий ризик для користувачів, їхніх прав, здоров'я або безпеки. Ці системи не можуть бути впроваджені в ЄС згідно з новими регуляторними положеннями.

2. Системи ШІ з високим рівнем ризику, які суттєво впливають на права користувачів, їхнє здоров'я чи безпеку. Такі системи повинні відповідати вимогам та пройти оцінку відповідності перед розміщенням на ринку ЄС.

3. Системи ШІ з обмеженим рівнем ризику, які мають особливі зобов'язання щодо прозорості і користувачі, повинні бути обізнані про взаємодію з машиною під час їх використання. Такі системи впливають на користувачів не настільки значуще і використовуються у сферах, де відбувається обмін даними між користувачами. Наприклад, медійні платформи та соціальні мережі. Такі системи повинні відповідати певним вимогам та зобов'язанням щодо безпеки. Для прикладу можна привести

рекомендації на YouTube, які використовують алгоритми для підбору контенту на основі історії переглядів користувача [38].

4. Системи ШІ з мінімальним ризиком або неризикові. Це стосується систем ШІ, які не суттєво впливають на користувачів та їхні права. Прикладами можуть бути персональні помічники, рекомендаційні системи та розважальні програми («Grammarly» – онлайн-сервіс для перевірки граматики та правопису текстів). AI Act не накладає додаткових обмежень або вимог для систем цього рівня ризику.

Розділ, який стосується систем ШІ високого ризику, є ключовим аспектом регулювання. Визначається, що ці системи використовуються в критичних сферах, таких як: судові процеси, банківська сфера, контроль за працівниками та біометричні системи ідентифікації. AI Act встановлює високі стандарти щодо безпеки, прозорості та етичності для розробників систем ШІ високого ризику.

Ці системи поділяються на вісім основних груп, які охоплюють широкий спектр застосувань:

1. Використання біометричної ідентифікації.
2. Застосування в критичній інфраструктурі, що може загрожувати життю і здоров'ю громадян.
3. Визначення доступу до освіти або оцінки студентів.
4. Використання в процесі прийому на роботу або прийняття рішень щодо просування по службі.
5. Застосування у наданні приватних та державних послуг, таких як кредитний скоринг.
6. Використання в правоохоронних органах для оцінки достовірності доказів.
7. Застосування в організації міграційних процесів, наданні притулку та прикордонному контролі.
8. Допомога у роботі судових систем та забезпечення демократичних процесів.

Системи ШІ високого ризику повинні відповідати обов'язковим вимогам та пройти процедури оцінки відповідності перед їх введенням на ринок ЄС [30, с.59].

AI Act встановлює конкретні вимоги для систем ШІ високого ризику, такі як:

- чітке та адекватне інформування користувачів;
- застосування заходів людського нагляду для мінімізації ризиків порушення прав;
- реєстрація діяльності для відстеження результатів;
- використання високоякісних даних для мінімізації ризиків та дискримінаційних результатів;
- детальна документація для оцінки відповідності органами влади;
- забезпечення адекватних систем оцінки та пом'якшення ризиків;
- гарантування високого рівня надійності, безпеки та точності [66, с.52].

Важливо зауважити, що використання віддаленої біометричної ідентифікації в публічно доступних місцях для правоохоронних цілей суворо обмежено AI Act. Однак існують винятки, такі як пошук зниклої дитини чи запобігання терористичним загрозам, які чітко визначені та регламентовані. Ці рівні ризику грають ключову роль у визначенні систем ШІ, які вимагають особливої уваги та регулювання з боку законодавців [50].

Серед систем, які належать до категорії «Заборонені системи ШІ», визначаються ті, що можуть стати джерелом серйозних загроз безпеці, життєдіяльності та прав людини. Наприклад, використання ШІ для переслідування уйгурів у Китаї є типовим прикладом. Ці системи заборонені незалежно від їхнього характеру: чи це система соціальної оцінки уряду, чи інтерактивна гра з голосовою підтримкою, що сприяє небезпечній поведінці.

AI Act особливо визначає практики ШІ, які є особливо шкідливими і несумісними з цінностями ЄС. Сюди включаються практики, які можуть

бути використані для маніпулювання людьми або вразливих груп населення, таких як діти або люди з обмеженими можливостями. Також заборонені практики, пов'язані із соціальним оцінюванням, здійснюваним державними органами на основі штучного інтелекту [81].

Згідно з AI Act, створюється орган EAIB (European Artificial Intelligence Board) та національні регулятори. EAIB буде включати представників держав-членів та Європейської комісії і відповідати за імплементацію AI Act та обмін найкращими практиками серед держав-членів. Національні регулятори будуть призначати компетентні органи та національний наглядовий орган для нагляду за виконанням AI Act [81].

Стаття 72 AI Act дозволяє накладати адміністративні штрафи на органи ЄС, агентства та інституції. Розмір штрафу визначається врахуванням обставин конкретної ситуації, таких як тривалість порушення, його характер та наслідки. Розділ 5 AI Act присвячений впровадженню регуляторних пісочниць, інноваційного інструменту для безпечного розвитку систем штучного інтелекту [81].

Регуляторні пісочниці – це контрольоване середовище, де компанії-розробники можуть розвивати свої продукти, враховуючи вимоги AI Act. Так, пілотний проєкт регуляторної пісочниці був представлений у співпраці з Єврокомісією та урядом Іспанії в Брюсселі у червні 2022 року. Він спрямований на створення контрольованого простору для взаємодії між розробниками ШІ та регуляторами.

У вересні 2022 року Європейська Комісія внесла пропозицію директиви про адаптацію правил позадоговірної цивільної відповідальності для систем штучного інтелекту, відомої як «Директива про відповідальність у сфері ШІ» [5]. Ця директива спрямована на модернізацію системи відповідальності в ЄС, враховуючи нові правила щодо завдання збитків від систем штучного інтелекту. Мета цих правил – забезпечити потерпілим від систем ШІ той же рівень захисту, що і тим, хто постраждав від інших технологій в ЄС. Директива встановлює «презумпцію причинно-наслідкового

зв'язку», яка полегшить потерпілим доведення завданої ШІ-системою шкоди, і надає національним судам можливість довести завдану ШІ-системою шкоду.

Проте, ця директива отримала критику від зацікавлених сторін і науковців. Їхні зауваження стосуються адекватності та ефективності запропонованого режиму відповідальності, його узгодженості із законом про штучний інтелект, а також його потенційного негативного впливу на інновації та взаємодію між правилами ЄС та національними правилами [52]. Важливо відзначити, що поки що закон «Про штучний інтелект» не набув чинності, тому може виникнути колізія в регулюванні ШІ. Це ще один аспект, який підкреслює потребу обачності та уважного розгляду перед прийняттям додаткових положень щодо регулювання цих технологій.

Закон про штучний інтелект (ШІ) передбачає свою дію на імпортерів, дистриб'юторів систем ШІ та користувачів, які фізично присутні в межах Європейського Союзу. На жаль, у тексті закону відсутні положення, спрямовані на регулювання екологічних аспектів, що викликає невдоволення багатьох зацікавлених сторін. Правозахисники висловлюють критику за розмиті формулювання та використання прогалін. Є серйозні сумніви, чи є регуляторна база достатньо надійною. З іншого боку, бізнес-групи скаржаться на тягар регулювання, оскільки цей закон «обмежить сфери, де ШІ може ефективно використовуватися [59].

Отже, пропонуємо ретельно розглянути законодавчу базу щодо штучного інтелекту в країнах, таких як Франція та Німеччина. Ці держави вже розпочали свій шлях у створенні законодавчої бази для регулювання штучного інтелекту. Німеччина виділяє значні кошти з державного бюджету на розвиток Національної стратегії розвитку [58]. Франція, в свою чергу, виражає готовність до тісної співпраці зі США щодо нормативно-правового регулювання технологій.

Франція та Німеччина представили національні стратегії у сфері ШІ в 2018 році. У жовтні 2022 року Національна комісія Франції з питань

інформатики та свобод оштрафувала компанію Clearview AI на 20 мільйонів євро за порушення конфіденційності французьких користувачів. Clearview AI, провідна компанія в області збору фотографій з різноманітних веб-сайтів, торгує доступом до своєї бази даних через пошукову систему, де особу можна виявити за її фотографією. CNIL видавала наказ Clearview AI не обробляти дані осіб, які перебувають у Франції, якщо для цього відсутні законні підстави і видалити всі вже зібрані дані [85].

Щодо Німеччини, створення закону, який регулює використання штучного інтелекту ще поки не просунулось вперед. Національна стратегія штучного інтелекту визначає три ключові цілі для Німеччини: забезпечення конкурентоспроможності у майбутньому, повне оновлення науково-дослідницької бази та полегшення доступу до державних програм фінансування для стартапів [58].

Наступним кроком є забезпечення відповідального та соціально спрямованого розвитку та використання ШІ. Захист прав людини, включаючи права працівників при використанні систем штучного інтелекту на робочому місці, є основною метою. Німеччина також акцентує на етичних, юридичних, культурних та інституційних аспектах розгляду застосувань штучного інтелекту [78]. Важливо відзначити, що уряд Німеччини збільшує бюджетні ресурси для розвитку ШІ, роблячи акцент на важливість цієї галузі для країни [90, с.115].

Варто зазначити, що високопосадовці Франції повідомили CNBC, що вони вважають необхідним здійснити глобальне регулювання штучного інтелекту до кінця 2023 року. Президент Франції Еммануель Макрон також висловив бажання тісно співпрацювати зі США щодо нормативно-правового регулювання технологій. Незважаючи на відсутність глобального консенсусу щодо правил регулювання ШІ, Франція прагне позиціонувати себе як європейський центр розвитку штучного інтелекту. Співпраця між країнами у цьому напрямку залишається викликом через різницю в підходах до регулювання ШІ між США, Китаєм та Європейським Союзом.

Запровадження глобальної нормативної бази в найближчий час виявиться великим викликом [85].

Для забезпечення етичного та соціально спрямованого розвитку штучного інтелекту в Європі, у травні 2023 року депутати Європейського Парламенту затвердили нові правила щодо прозорості та управління ризиками для систем штучного інтелекту. Ці правила передбачають, що системи штучного інтелекту повинні бути безпечними, прозорими, недискримінаційними та екологічно чистими, а їх ризики будуть оцінюватися на основі підходу, заснованого на ризик-аналізі [85].

Список обмежень для уникнення нав'язливого та дискримінаційного використання систем штучного інтелекту зазнає суттєвих змін, включаючи:

- заборону використання систем дистанційної біометричної ідентифікації «в режимі реального часу» в загальнодоступних місцях;
- обмеження використання «поштових» систем дистанційної біометричної ідентифікації, за винятком правоохоронних органів та лише за наявності судового дозволу;
- заборону використання систем біометричної категоризації за чутливими характеристиками, такими як стать, раса, етнічна приналежність, громадянство, релігія, політична орієнтація;
- виключення прогнозних поліцейських систем на основі профілювання, місцезнаходження або минулої злочинної поведінки;
- заборону систем розпізнавання емоцій у правоохоронних органах, прикордонному управлінні, на робочому місці та в освітніх закладах;
- заборону невибіркового збирання біометричних даних з соціальних мереж або камер відеоспостереження для створення баз даних розпізнавання обличчя [5, с.88].

Також розширено класифікацію територій високого ризику, враховуючи шкоду здоров'ю людей, безпеці, основним правам або навколишньому середовищу. Додано системи штучного інтелекту для впливу

на виборців у політичних кампаніях і системи рекомендацій, які використовуються платформами соціальних мереж до списку високого ризику.

Також визначено зобов'язання для постачальників базових моделей у сфері штучного інтелекту, які мають гарантувати захист основних прав, здоров'я, безпеки та навколишнього середовища. Їм потрібно оцінити та зменшити ризики, дотримуватися вимог щодо дизайну, інформації та навколишнього середовища та зареєструватися в базі даних ЄС. Моделі генеративної основи, такі як чат GPT, повинні відповідати додатковим вимогам щодо прозорості та відображення інформації про створення контенту ШІ.

Важливо відзначити, що депутати Європарламенту намір розширити право громадян подавати скарги на системи ШІ, зокрема ті, які використовуються високоризиковими системами штучного інтелекту, які суттєво впливають на їхні права. Враховуючи ці зміни, регулювання застосування систем штучного інтелекту визначатиме майбутній правовий ландшафт [10].

В запропонованих правилах встановлені критерії для оцінки ризиків використання технологій штучного інтелекту. Перша категорія, «неприйнятний ризик», включає всі системи штучного інтелекту, що представляють загрозу для безпеки, способу життя або основних прав людей. Сюди входять технології, які дозволяють маніпулювати поведінкою людей або створюють «соціальні рейтинги». Використання таких технологій категорично заборонене.

Друга категорія, «високий ризик», включає технології штучного інтелекту, що застосовуються у сферах громадського транспорту, об'єктах критичної інфраструктури, освіті, безпеці, працевлаштуванні, громадському порядку, міграції та інших, які безпосередньо впливають на безпеку особи або права людини. Використання таких технологій підлягає ретельному контролю перед їхнім введенням на європейський ринок з метою зниження

потенційних ризиків для життя, здоров'я та фундаментальних прав громадян ЄС [80].

До «ризикованих» технологій віднесені системи візуального розпізнавання осіб, і вони заборонені в публічних місцях, за винятком рідкісних ситуацій, таких як пошук загублених дітей або протидія терористичній діяльності, за умови отримання дозволу від судової влади чи інших уповноважених органів. Більшість інших технологій штучного інтелекту вважаються «обмеженими» або «мінімальними» ризиками, такими як «чат-боти», відеоігри, фільтри спаму, і не вимагають додаткового дозволу для використання.

14 червня 2023 року Європарламент ухвалив свою позицію щодо переговорів щодо закону про штучний інтелект. Тепер почнуться переговори в Раді ЄС з країнами ЄС стосовно остаточної форми цього закону. Прогнозується, що закон про штучний інтелект буде прийнятий до кінця року, але ймовірно, що він не набуде чинності до середини 2025 року.

У звіті Європарламенту про роль штучного інтелекту в Європейському зеленому курсі відзначається, що, незважаючи на те, що ШІ може бути потужним інструментом для досягнення цілей поступового переходу, він також посилює негативну динаміку і створює нові екологічні ризики. Системи ШІ значно підвищують енергетичні і ресурсні потреби цифровізації через свої енергоємні алгоритми та інтенсивне використання існуючих та нових пристроїв інформаційно-комунікаційних технологій та ІКТ-інфраструктури, таких як центри обробки даних та мережі передачі даних [21]. Щодо негативного впливу ШІ, Цифрова стратегія ЄС визначає «ініціативи з створення кліматично нейтральних, високоефективних і стійких центрів обробки даних не пізніше 2030 року».

Для досягнення цієї мети Комісія планує використовувати поєднання існуючих інструментів та перегляд чинного законодавства, таких як:

- Регламент екодизайну для серверів та продуктів зберігання даних;

- Кодекс поведінки ЄС щодо енергоефективності центрів обробки даних;
- Критерії «зелених» державних закупівель ЄС для центрів обробки даних, серверних кімнат і хмарних сервісів;
- Директива з енергоефективності, яка зараз перебуває на стадії перегляду і має на меті встановлення заходів з рекуперації відпрацьованого тепла [21].

Таким чином, загальний аналіз вказує на ефективність роботи Європейського Союзу та його членів у створенні правової бази для регулювання штучного інтелекту. Наразі Європейський Союз активно працює над ухваленням Закону «Про штучний інтелект», який викликає різні погляди та оцінки. Більшість науковців та юристів визнають, що цей нормативний акт врегулює важливі питання, такі як визначення «штучного інтелекту», області його застосування, ризики використання та обсяг його застосування на осіб, а також встановить певні обмеження. Однак, існують певні недоліки, такі як відсутність екологічного аспекту та нечітке формулювання деяких положень, які можуть призвести до можливого зловживання деякими нормами.

2.3. Практика ЄСПЛ у справах, пов'язаних зі штучним інтелектом

На сьогоднішній день, практика Європейського суду з прав людини у справах, пов'язаних зі штучним інтелектом є дуже обмеженою. Цей орган визнається ключовим для захисту прав і свобод громадян у контексті використання ШІ в різних сферах. Під час розгляду справ, пов'язаних зі штучним інтелектом, ЄСПЛ звертає увагу на різні аспекти. Перш за все, це включає дотримання принципів справедливого судочинства та можливості особи отримати ефективний захист своїх прав у відповідності до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

ЄСПЛ детально розглядає питання щодо збору та обробки особистих даних з використанням ШІ, забезпечення конфіденційності і захисту приватності особи. Важливо, щоб системи ШІ не порушували основоположні права людини, такі як право на приватне і сімейне життя. Європейський суд з прав людини також аналізує питання автоматизованих рішень та їх вплив на справедливий судочинство. У разі, якщо ШІ використовується в процесі прийняття рішень, особа повинна мати можливість оскаржити це рішення та отримати належне пояснення [26, с.60].

Також, в контексті ЄСПЛ важливо розглядати можливість дискримінації чи несправедливого оброблення інформації через алгоритми ШІ. Оскільки штучний інтелект може впливати на прийняття рішень у різних сферах життя, забезпечення рівноправ'я та виключення будь-якої форми дискримінації є ключовим завданням. Отже, практика ЄСПЛ у справах, пов'язаних зі штучним інтелектом, спрямована на забезпечення того, щоб використання ШІ не порушувало основоположні права і свободи людини, а його вплив був відповідним нормам та стандартам захисту прав людини [53].

Верховний Суд оприлюднив огляд практики Європейського суду з прав людини за травень 2023 року, розкриваючи важливі аспекти сучасної судової діяльності [35]. Однією із розглянутих справ була *SANCHEZ v. France*, де суд висловив свою позицію стосовно відповідальності власників соціальних мереж за коментарі, розміщені іншими особами на їхніх сторінках, яке не було до цього предметом розгляду державами-учасницями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Справа виникла через розпалювання ворожнечі проти мусульманського віросповідання під час передвиборчої кампанії політика. ЄСПЛ підтримав рішення, визнавши його відповідним статті 10 Конвенції [24] і при цьому підкреслив важливість балансу між свободою вираження та відповідальністю за поширення ворожнечі.

Щодо справи *SHIPS WASTE OIL COLLECTOR B.V.V. The Netherlands*, суд розглянув питання законності передачі та використання даних,

отриманих правоохоронними органами у процесі розслідування. Суд визнав такі дії законними та передбачуваними, враховуючи статтю 8 Конвенції і підкреслив наявність адекватних гарантій, що супроводжують втручання в права компанії-заявника.

Наукові розвідки з даної проблеми вказують на те, що сфера, яка найбільше піддається серйозній загрозі порушення основних прав людини в контексті застосування штучного інтелекту – це сфера приватного життя, зокрема право на приватність. Право на приватність визначено в статті 12 Загальної декларації прав людини. Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю кореспонденції або посягання на його честь і репутацію». Європейська Конвенція з прав людини (далі – ЄКПЛ) також присвячує цьому праву статтю 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя», акцентуючи на обмеженні втручань у приватне життя з боку держави.

Порушення права на приватність часто пов'язане з порушенням інших прав людини, таких як право на свободу висловлювань (ст. 19 ЗДПЛ та ст. 10 ЄКПЛ) та право на мирні збори (ст. 20 ЗДПЛ та ст. 11 ЄКПЛ). Усвідомлення того, що за особою слідкують, може призвести до обмеження висловлювань та менш активної участі у громадському житті. Застосування штучного інтелекту для фільтрації дописів у соцмережах, що визначаються як порушення прав інших, таких як погрози, булінг, дискримінація, може призвести до тимчасового або постійного припинення дії акаунтів, порушуючи право на свободу висловлення [35].

Крім того, технології, які аналізують персональну інформацію користувачів Інтернету для таргетування реклами залежно від їхніх уподобань, можуть призвести до нав'язливого тиску через контекстну рекламу в сервісі Google Maps.

У практиці Європейського суду з прав людини виявлено ряд обставин, які необхідно враховувати при визначенні справедливого балансу між правом

на свободу вираження поглядів та правом на повагу до приватного життя. Серед цих обставин важливо враховувати суспільний інтерес дискусії, статус особи (чи вона є публічною постаттю і наскільки вона відома), метод отримання інформації та її достовірність, форму та наслідки публікації, а також серйозність можливого покарання. При цьому необхідно враховувати цінність репутації, яка тісно пов'язана з правом на повагу до приватного життя і користується правовим захистом.

Сучасні агресивні методи збору персональної інформації представляють окремий виклик. Зазвичай, доступ до продуктів та сервісів, використовуючи програмне забезпечення, забезпечується за умови погодження з правилами користування, що часто слугують засобом отримання персональних даних користувача. Безкоштовне користування послугами та цифровими продуктами фактично обмінюється на доступ до особистих даних. Оскільки це може призвести до загроз конфіденційності та негативних наслідків у майбутньому, розробники програмного забезпечення намагаються вирівняти це, пропонуючи переваги свого продукту, такі як: доступ до важливої інформації, активна соціальна взаємодія, нові прогресивні технології тощо [42].

Країни всього світу активно використовують цифрові технології для розвитку економіки та забезпечення добробуту громадян. Проте, часто це супроводжується порушенням принципів захисту даних та прав людини на недоторканність приватного життя. Оцінка ризиків обробки персональних даних, зокрема тих, які можуть становити велику загрозу для прав і свобод людини, стає надзвичайно важливою. Це особливо актуально при впровадженні нових технологій та обробці інформації вразливих груп населення. У країнах, де існують закони про захист персональних даних, важливо проводити постійне оцінювання ризиків, оскільки це ефективний інструмент для уникнення порушень прав і свобод людини.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях, що стосуються захисту права на повагу до приватного і сімейного життя, визначив деякі

важливі положення. Зокрема, визнано, що право особи на своє зображення входить до поняття «приватне життя». Національне законодавство повинно містити гарантії для запобігання надмірному використанню персональних даних, зокрема тих, які обробляються поліцією.

Зберігання даних після їх збору має бути належно регульоване, з урахуванням чітких процедур і гарантій стосовно їх розголошення, використання і знищення. Також ЄСПЛ відзначається, що встановлення вуличних камер без попередження і можливе використання інформації для ідентифікації осіб може порушувати право на повагу до приватного і сімейного життя. У своїх рішеннях, ЄСПЛ докладно розглядає питання застосування технології розпізнавання обличчя, визначаючи порушення державою своїх зобов'язань за Конвенцією.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

3.1. Нові загрози правам людини, пов'язані із застосуванням штучного інтелекту

Першочерговим викликом у сфері прав людини в умовах цифровізації є потенційна загроза їх порушення при використанні технологій штучного інтелекту. Хоча усі розуміють великий потенціал ШІ та його здатність поліпшити якість життя людей, забезпечуючи рівний доступ до державних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальна допомога чи громадський транспорт, але багато людей визнають і його потенційні загрози. ШІ може призводити до нерівності, концентруючи багатство, ресурси та повноваження в руках тих, хто ним управляє. З недостатнім

правовим регулюванням його використання може суттєво порушити права людини [10].

На сьогоднішній день, наукові дослідження в галузі штучного інтелекту акцентують увагу на вирішенні різноманітних викликів, зокрема:

- розробці програмних продуктів за допомогою автоматизації;
- автоматизованому перекладі мови та текстів;
- інформаційному пошуку;
- генерації документів;
- організації природного діалогу між користувачем і комп'ютером;
- обробці та розумінні природної мови та тексту;
- розвитку систем технічного зору та розпізнавання образів;
- створенні баз знань;
- реалізації експертних систем.

Відомий англійський фізик та популяризатор науки, Стівен Гокінг, відзначав ризик можливого негативного впливу штучного інтелекту на людство у зв'язку з його діяльністю [76]. Під час свого виступу на Глобальній конференції мобільного Інтернету, де він зачитував доповідь про вплив сучасних технологій на суспільство, фізик висловив думку, що в разі втрати контролю над розвитком штучного інтелекту, людство може зазнати негативних наслідків. Зазначивши, що обмежені біологічним еволюційним процесом, люди можуть втратити конкурентоспроможність в змаганні з інтелектуальною потужністю машин [76].

Ризики, що виникають внаслідок неетичного та неконтрольованого використання технологій штучного інтелекту, створюють серйозні виклики для людства. Зокрема, автоматизація повторюваних операцій може призвести до втрати робочих місць. Прикладом цього є Uber, який використовує передові технології для трансформації ринку таксі та створення нової бізнес-моделі. Це лише один із прикладів, як нові підходи змінюють право на працю і відносини в цій сфері [81].

Фріланс-економіка, що набуває популярності в ряді країн, призводить до послаблення трудових прав та збільшення вразливості працівників. Мільйони людей працюють на компанії, які не визнають їхньої зайнятості. Зростання «гнучких» форм трудових відносин та контрактів ймовірно збільшуватиметься відповідно до технологічного розвитку.

Профспілки, ймовірно, стикатимуться із втратою впливу, оскільки тимчасова праця стає складнішою для організації, а працівники змушені конкурувати з машинами. У перспективі автоматизації робочих місць, необхідно зазначити, що деякі небезпечні або неприємні завдання з сучасного працюючого процесу буде виконувати техніка і сотні мільйонів працюючих місць можуть зникнути внаслідок автоматизації. Це стосується як фізичної, так і інтелектуальної праці. Це створить значні загрози для забезпечення права на працю та рівня життя. Швидке впровадження автоматизації може поставити під загрозу значну частину існуючих робочих місць по всьому світу, особливо в країнах, які ще розвиваються [80].

Приватність життя людей – найцінніший аспект, який піддається загрозі через порушення конфіденційності. До 2025 року передбачається, що населення буде користуватися великою кількістю розумних пристроїв, які будуть взаємодіяти через Інтернет. Інформація про використання цих пристроїв і їхнє оточення буде стандартним аспектом їхньої роботи, що призведе до нормалізації процесу збору даних.

Хоча концепція конфіденційності не зникла, вона тепер сприймається різними людьми по-різному, ставлячи перед громадськістю завдання переосмислення цінності приватності. Розумні датчики, розташовані в будинках, містах та сільській місцевості, можуть сприяти зменшенню споживання енергії, підвищенню безпеки інфраструктури, а також ефективному використанню доріг. Але для цього потрібно збирати величезні обсяги даних, які можуть суттєво порушувати приватність життя [80].

Використання штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних з метою покращення медичної діагностики може призвести до значних

переваг, але одночасно створює проблеми конфіденційності. Якщо ми прагнемо повноцінно використовувати Інтернет, ми повинні вдосконалити системи захисту даних, об'єднуючи не лише правові норми, але і застосовуючи шифрування та заходи з кібербезпеки.

В межах країн громадяни мають розпочати публічні дебати щодо концепції конфіденційності, визначаючи те, що вони вважають за необхідне захищати від влади та установ, які збирають інформацію. Ці обговорення повинні вийти за рамки області «національної безпеки», щоб отримати значиму громадську підтримку та створити публічні обговорення [16].

Концепцію конфіденційності зазвичай розглядають у зв'язці із власними думками та діями окремої людини або у контексті її взаємодії з іншими особами. Однак з розвитком технологій люди все більше довіряють пристроям, передаючи їм значну частину свого особистого життя, зокрема через смартфони [20]. Сприйняття смартфонів, як цифрового продовження людини, обумовлене розвитком штучного інтелекту, відкриває нові горизонти взаємодії між людиною і технікою. Концепція приватності повинна еволюціонувати, щоб охоплювати відносини людина-машина, розглядаючи приватність, як фундаментальну складову відносин між індивідом і пристроями [80].

Застосування техніки Deepfakes, яка базується на штучному інтелекті, може призвести до створення фальшивих зображень та відеороликів і, тим самим, порушити достовірність інформації. Автоматизована зброя, спрямована на живі об'єкти без участі операторів, може створити небезпечні ситуації.

Також існує загроза систем, які приймають рішення на основі викривлених початкових даних, що може призвести до некоректних та упереджених рішень. Відомим прикладом стало блокування каналу шахіста на YouTube через «расистські» підозри внаслідок аналізу штучним інтелектом. Враховуючи всі ці аспекти, важливо зазначити, що ризики не виникають безпосередньо від технологій, а від дій прихованих

правопорушників, що підкреслює необхідність відповідального та етичного використання штучного інтелекту.

Варто зазначити, що люди живуть в державі і однією з головних загроз національній безпеці є розповсюдження дезінформації та пропаганди за допомогою технології штучного інтелекту [34]. З цією метою в світі виробляють віртуальних помічників, які мають швидко надавати достовірну інформацію.

З розвитком нових технологій стає все очевидніше, що потенційні ризики штучного інтелекту для національної безпеки стають більш помітними. Застосування ШІ в сфері військових технологій, від створення автономних систем зброї до використання програмного забезпечення для розпізнавання облич для спостереження, пов'язане з рядом потенційних ризиків, які вимагають уваги [34].

Можливість неправильного використання чи зловживань є однією з основних проблем, пов'язаних із штучним інтелектом в сфері національної безпеки. Наприклад, автономні системи зброї можуть використовуватися для порушень прав людини та ураження цивільних осіб. Також існує ризик дискримінації та порушення громадянських свобод внаслідок використання програм для розпізнавання облич.

Іншим потенційним ризиком є можливість вторгнення чи маніпулювання системами ШІ, які використовуються для управління критичною інфраструктурою, включаючи електромережі та ядерні об'єкти. Компрометація цих систем може призвести до катастрофічних наслідків, включаючи загрозу життю [74].

Крім того, існує загроза можливих помилок та неправильної інтерпретації даних системами штучного інтелекту. Ефективність цих систем залежить від якості та точності поданих ним даних і надання невірної чи неповної інформації може вести до прийняття рішень із серйозними наслідками [23, с.104].

Враховуючи потенційні небезпеки, які виникають внаслідок застосування штучного інтелекту в сфері національної безпеки, важливо, щоб уряди та організації приймали заходи для відповідального та етичного використання цих технологій [54]. Це включає розробку надійних правил і систем контролю, щоб гарантувати використання систем ШІ відповідно до міжнародного права та стандартів прав людини. Також необхідно активно вкладати в дослідження та розробки для забезпечення безпеки та надійності систем ШІ. Ставлення до потенційних ризиків штучного інтелекту для національної безпеки має бути серйозним та вчасним, оскільки ігнорування цих ризиків може мати руйнівні наслідки [26, с.63].

Штучний інтелект активно втручається у всі сфери людського життя, включаючи медицину. Він застосовується для діагностики, розробки ліків, персоналізації лікування та генетичного редагування. Т.Тарасевич наголошує, що в грудні 2022 року компанія NeoGenTech вивела новаторську систему для імітації вирощування дітей, ставши першою в світі, хто здійснив цей крок. Проект передбачає створення установки, яка може вирощувати до 30 тисяч дітей на рік, дозволяючи майбутнім батькам спостерігати за процесом через мобільний додаток [9]. NeoGenTech акцентує увагу на широкому використанні штучного інтелекту, який гарантує доступ кожної дитини до необхідних поживних речовин, спеціально адаптованих до її індивідуальних потреб [60, с.125].

Сучасна медицина застосовує різноманітні стратегії у сфері штучної репродукції, такі як екстракорпоральне запліднення (далі – ЕКО), штучна інсемінація, збереження гамет та ембріонів, а також редагування геному. Роль штучного інтелекту в цих процесах змінюється в залежності від конкретного методу. Наприклад, у випадках ЕКО або штучної інсемінації штучний інтелект використовується для відбору оптимальних яйцеклітин та сперматозоїдів з метою підвищення ймовірності запліднення та зменшення ризиків, пов'язаних із розвитком ембріону. Також, у випадку ЕКО,

застосовується процедура Next Generation Sequencing для генетичного аналізу ембріонів перед їх імплантацією [60, с.125].

Завдання штучного інтелекту, яке включає відбір клітин та регулювання процесу запліднення, несе значну відповідальність перед майбутніми батьками і тому цей процес вимагає адекватного правового регулювання, якого наразі немає. Також, постає питання щодо допустимості втручання у геном клітин – яйцеклітин та сперматозоїдів. Згідно з Конвенцією про захист прав людини та біомедицину, втручання в геном людини допускається лише у профілактичних, діагностичних або терапевтичних цілях і лише за умови, що воно не спрямоване на зміни в геномі спадковості [60].

Однак втручання штучного інтелекту, скоріше, має на меті виявлення патологій, але може також призвести до виникнення особливостей. Це може призвести до позбавлення ембріона розумових чи фізичних функцій, порушуючи тим самим міжнародне право. Крім проблеми правового позначення ролі штучного інтелекту у методах репродукції, існує невирішене питання щодо правових відносин між суб'єктами, які користуються штучними методами репродукції.

Програма ШІ моніторить етапи розвитку, забезпечує необхідні речовини та вітаміни. Проте, при навіть мінімальних змінах у розвитку організму ембріону, вона активує сигнал і викликає лікаря. Таким чином, такий штучний інтелект не може бути точно визнаним правосуб'єктом, оскільки він не виконує дії автономно. Його роль є примітивною: виконання зазначеного простого алгоритму. У цьому випадку юридична відповідальність за правильний розвиток ембріону лежить на медичному фахівцеві (фізичній особі) [6, с.126].

Другий сценарій ролі штучного інтелекту в штучній репродукції є чисто теоретичним. На сьогоднішній день штучний інтелект не має функцій, які повністю замінили б участь людини, зокрема через відсутню можливість самонавчання. Уявімо, що штучний інтелект автономно сканує ембріон, веде

спостереження за його розвитком без участі медичного фахівця, та забезпечує необхідними поживними речовинами, які знаходяться у спеціальному контейнері. Іншими словами, штучний інтелект виконує роль сурогатної матері, оскільки виношування ембріона відбувається в його екосистемі.

Такий сценарій викликає питання про правосуб'єктність та юридичну відповідальність штучного інтелекту. У цьому випадку штучний інтелект автономно виконує всі етапи виношування ембріона, а людина лише постачає поживні речовини в контейнер [77, с.37]. Проте, це ще не свідчить про прийняття самостійних рішень штучним інтелектом. Можливо, можна говорити про певне розширення функцій штучного інтелекту в процесі виношування ембріону, але відповідальність за цей процес залишається на медичному працівнику, під чийм керівництвом штучний інтелект «працює» [60, с.128].

Незважаючи на те, що штучний інтелект вже проник у наше повсякденне життя, вчені та практики мають розбіжні думки стосовно його впливу на людство – чи це допомога, чи загроза. Деякі вчені попереджають про ризики розвитку ШІ, тоді як інші вбачають його корисність. Розвиток робототехніки, не зупиняючись, набуває обертів. Наприклад, робот-гуманоїд Софія, громадянка Саудівської Аравії, вміє розмовляти англійською та російською, розпізнає кольори, обличчя та виражає 72 емоції. Таких роботів можна використовувати в тому числі і для обслуговування запитів та потреб населення [23, с.104].

Важливо відзначити, що швидке впровадження робототехніки у повсякденне життя спричиняє певні побоювання стосовно можливих негативних наслідків. По-перше, виникає проблема технологічного безробіття, оскільки на сучасному етапі потреба в людських ресурсах поступово зменшується за рахунок використання роботів, комп'ютерів та інших технологій. По-друге, серед громадян поширюється страх перед «війною роботів». Застосування штучного інтелекту викликає певні ризики,

такі як: втрата контролю, несподівані системні збої та можливе використання для злочинних цілей .

Ці загрози вимагають від розробників та менеджерів компаній обдумати можливість впровадження нових технологій та оцінити їх ризики. Однак потреби сучасного суспільства визначають свої умови, і, отже, обмеження на дослідження штучного інтелекту може бути необґрунтованим. Важливо здійснювати контроль над процесом розробки та впровадження нових технологій, а не заважати їхньому розвитку чи відмовлятися від них.

Доцільно усвідомлювати, що головна мета штучного інтелекту підсилити людський інтелект. Незважаючи на те, що його можна використовувати для різних цілей, важливо визначити, які завдання та функції роботів сприяють досягненню конкретних цілей та потреб. На нашу думку, незважаючи на загрози, пов'язані з впровадженням штучного інтелекту, його правильне використання може допомогти вирішити численні проблеми розвитку людства [54].

Логічним є те, що при існуванні ризиків порушення ШІ прав людини необхідно передбачити відповідальність. Спірне питання визначення особи, відповідальної за завдану шкоду, виходячи з дослідження М.М. Великанової, полягає у встановленні того, хто став причиною дії чи бездіяльності штучного інтелекту, що призвело до шкоди. Отже, рівень автономії ШІ визначає, наскільки особа відповідає за його дії [7, с.19].

За сучасних умов встановлено, що відшкодування шкоди, завданої ШІ, за правилами, що регулюють відшкодування шкоди від джерела підвищеної небезпеки, може не відповідати суті відносин. Це обґрунтовано тим, що у випадку шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, використання конкретних транспортних засобів, механізмів або обладнання може вийти з-під контролю людини, яка не може впливати на автономні рішення.

Особливістю ШІ є його здатність самостійно приймати рішення. Це відкриває можливість не тільки для непідконтрольності людині, а й для непередбачуваності його дій та можливості завдання шкоди. Оскільки такий

вид шкоди є непередбачуваним, поняття діяльності, що створює підвищену небезпеку, не охоплює його характер. Отже, М.М. Великанова наполягає на тому, що необхідно негайно закріпити на рівні законодавства відповідальність за відшкодування шкоди, яка виникає внаслідок використання штучного інтелекту, шляхом введення спеціального правопорушення [7].

Вона визначає, що обов'язок компенсації такої шкоди повинен покладатися на оператора автономних систем штучного інтелекту. Це може бути виконано або шляхом застосування принципів жорсткої відповідальності, або за правилами відповідальності, що ґрунтується на принципі вини, в залежності від оцінки рівня ризику для таких систем штучного інтелекту.

У випадку, якщо еволюція систем штучного інтелекту доведе їх до рівня повної автономності у процесі ухвалення та реалізації рішень, питання відповідальності за шкоду, завдану штучним інтелектом, потребує перегляду. М.М. Великанова вбачає у подальших дослідженнях напрацювання теоретичних засад щодо правового статусу «електронної особи», як перспективний напрямок.

3.2. Штучний інтелект на допомогу правосуддю: дотримання прав людини

В умовах сучасності великого значення набуває комплексний підхід у вивченні проблем, пов'язаних із розробкою та впровадженням інноваційних засобів, методів та прийомів у різних галузях судочинства (кримінального, адміністративного, цивільного, господарського) та в різних сферах юридичної діяльності (слідчій, судовій, експертній, адвокатській, прокурорській тощо), а також в окремих секторах суспільної діяльності. З одного боку, це стосується протидії злочинності, а з іншого – діяльності правоохоронних органів та судів.

У цьому контексті використання інформаційних технологій у судочинстві представляє собою перспективний інноваційний напрям. Лідерами в застосуванні штучного інтелекту в правосудді залишаються Сполучені Штати Америки, які активно використовують ці технології у сферах цивільного і кримінального правосуддя [1, с.70].

Дослідники зі Стенфордського університету розробили алгоритм, який сприяє суддям при прийнятті рішень про запобіжні заходи для підсудних, таких як тримання під вартою або встановлення застави. Під час аналізу близько 100 тисяч процесуальних документів, пов'язаних із запобіжними заходами, дослідники виявили, що одні судді в 90% випадків дозволяють особам виходити під заставу, тоді як інші – тільки в 50% випадках. Алгоритм дозволяє об'єктивно оцінювати ризики та обирає тримати під вартою значно менше осіб, зберігаючи громадську безпеку.

Унікальність сучасного аналізу даних полягає в тому, що він не намагається копіювати людський спосіб мислення, а створює контекстну статистику на основі даних, при цьому існує реальний ризик дискримінації у висновках алгоритму. Наприклад, програма COMPAS, яка працює в системі кримінального правосуддя США, використовує 137 анкетних питань для оцінки ризику повторного скоєння злочину [12, с.94].

Проте, виявилось, що цей алгоритм проявляє расову упередженість, вказуючи темношкірих обвинувачених в рецидиві вдвічі частіше, ніж інших, що визначається як надмірно високий ризик упередженості. Порушення етичних норм у використанні алгоритмів підтвержені дослідженнями, відповідно існує необхідність в обґрунтуванні кожного рішення, особливо при використанні програм, що використовують штучний інтелект.

Отже, ні підсудний, ні громадськість, ні навіть суддя, не можуть отримати усвідомлення того, як алгоритм формує свої прогнози. Це виникає, з одного боку, через обмеження патентних прав розробників цих програм, оскільки існує загроза копіювання, а з іншого боку – через проблему «Чорної скриньки», коли власники патенту не можуть повністю зрозуміти механізми

прийняття рішень. Компанія Northpointe відмовилася пояснити, як саме алгоритм розраховує ризик, вважаючи цю інформацію конфіденційною. У цій ситуації важко знайти розумний баланс між захистом патентних прав розробників та основними правами осіб, які були підсудними та чиї дані оброблялися алгоритмом COMPAS.

У судових системах Європи застосування алгоритмів штучного інтелекту залишається переважно ініціативою приватного сектору і рідко впроваджується в державну політику. Однак у Франції вже введено кримінальну відповідальність за аналіз судової практики, що дозволяє передбачити рішення судді у конкретній справі. Зміни до законодавства були здійснені під тиском суддівського корпусу, аргументуючи тим, що судові рішення використовуються для аналізу моделі поведінки конкретного судді, порушуючи його особисті права [12, с.98].

В Китаї запущено проєкт, у межах якого позовні заяви розглядаються безпосередньо в месенджері WeChat, а рішення у справі приймає штучний інтелект. Ці технології були створені в місті Ханчжоу та інтегровані у відомий в Китаї месенджер WeChat, що є своєрідною соціальною мережею.

З моменту запуску у березні до кінця 2019 року штучний інтелект розглянув понад три мільйони судових справ і цей процес на даний час продовжується. Віртуальний суддя проводить судові засідання у форматі відеочату, а рішення у справі виносить саме штучний інтелект. Практика показує, що основним об'єктом віртуальних судових розглядів стали торговельні спори в інтернеті, справи про порушення авторських прав та питання відповідальності за продукцію в електронній комерції [102].

З урахуванням наявних 850 мільйонів інтернет-користувачів у Китаї, впровадження «кібер-судів» суттєво полегшило завдання суддям. Наразі цей сервіс активно використовується в 12 провінціях та регіонах Китаю, де більше 90% судів у певній мірі використовують інтернет-механізми для вирішення судових спорів [102]. Цей інноваційний підхід визначає майбутнє

судової системи, відкриваючи можливості використання штучного інтелекту для вирішення певних категорій справ.

Такий напрямок використання інновацій у судочинстві може суттєво змінити роботу судів, включаючи конституційні, антикорупційні, господарські тощо. Проте, існують критичні аспекти, які потребують уваги. По-перше, важливо розкрити принципи та механізми функціонування такої системи, оскільки наявні джерела надають обмежену інформацію. Наприклад, неясно, як саме штучний інтелект працює у судових рішеннях.

По-друге, важливо врахувати систему оцінки доказів, де кожен доказ має певну «вагу і значимість» у цифровому контексті. Однак, недосконалість комп'ютерних програм може призвести до судових помилок та винесення незаконних рішень. Також важливо уникнути повного формалізованого підходу, що може позбавити судовий розгляд творчого підходу та професіоналізму.

У контексті такої діяльності надзвичайно важливим є творчий підхід, який передбачає вміння адаптувати загальні рекомендації до конкретних умов судового процесу. Цей аспект неможливий без активної участі та контролю з боку судді. Таким чином, цей напрямок досліджень вимагає глибокого аналізу та критичного підходу, а також спонукає до подальших наукових розробок та вивчення зазначеної проблематики [70, с.90].

Передумовою впровадження штучного інтелекту в Україні є запуск єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Система передбачає повноцінний перехід до безпаперового діловодства за допомогою електронного цифрового підпису та електронного документообігу, створення особистих кабінетів для вчинення будь-яких процесуальних дій, удосконалення єдиного державного реєстру судових рішень з системою гіперпосилань на правові позиції Верховного Суду. Це надасть можливість алгоритму вибирати відповідне рішення Верховного Суду та створювати проєкт рішення без участі людини [71].

В найближчому майбутньому, імовірно, спірні питання будуть вирішуватися за допомогою системи штучного інтелекту у режимі онлайн, що сприятиме розвантаженню судової системи.

На сьогоднішній день, в тестовому режимі працює підсистема «Електронний суд», яка дозволяє самостійно подавати широкий спектр позовів, відстежувати розвиток справи, надавати процесуальні документи, оплачувати судові внески та контролювати надходження позовів проти себе, все це відбувається в онлайн-режимі. Однак повноцінне впровадження Єдиного судового інформаційно-телекомунікаційного стандарту (ЄСІТС) – це завдання, що вимагає часу. Наразі деякі суди працюють з обмеженими модулями і електронні позови іноді ще доводиться подавати у паперовій формі. Це пов'язано з рядом труднощів, але активна політика уряду в галузі цифрової трансформації дозволяє очікувати швидкого розвитку цього напрямку та подальшої ефективної та прозорої роботи українських судів.

В рамках цього підходу особливий інтерес виявляють дослідження та пропозиції вітчизняних науковців, наприклад, М.В. Шепітько, який збалансовано підходить до питань використання штучного інтелекту у судовому провадженні. Зокрема, ним пропонується створення системи у вигляді Автоматизованого Робочого Місця Судді (АРМС) для автоматизації прийняття суддею рішень під час кваліфікації кримінальних правопорушень та призначення покарань [73, с.156].

Важливо відзначити, що відмінність запропонованої системи полягає в тому, що вона призначена для підтримки судді у його роботі та забезпечення інформаційно-технічної підтримки при прийнятті суддею рішень, а не для повного виключення судді з цього процесу. АРМС повинні виконувати різноманітні функції, включаючи виконання програм, алгоритмів та методик судового розгляду.

Особливістю цієї системи є можливість не лише збирати корисну для судді інформацію в одному ресурсі, але і автономно виконувати певні функції судді. АРМС мають створювати документи та проєкти судових

рішень з мінімальними витратами часу судді. Суддя, у свою чергу, може обирати варіант прийнятого судового рішення, який буде сформований на основі окремої криміналістичної методики та узагальненої судової практики щодо конкретного виду правопорушення.

Наведене АРМС може ефективно заощаджувати час, витрачений на створення документів, ухвалення рішень та їхню фіксацію в єдиних реєстрах, не виключаючи при цьому творчого підходу та особистої участі судді у цьому процесі. Однак, слід ретельно враховувати як позитивні, так і негативні аспекти впровадження такої системи та електронного судочинства загалом [73, с.157].

Паралельно з цим, такий підхід сприяє значному зменшенню кількості судових помилок під час проведення судових розглядів, знижує ризики корупції та надає ефективність вирішення завдань у різних галузях судочинства. Незважаючи на всі переваги системи електронного судочинства, важливо відзначити певні проблеми та недоліки. Серед них висока ймовірність втрати юридично значущої інформації, відсутність «комп'ютерної грамотності» серед суддів та працівників судового апарату (особливо серед представників старшого покоління), складність розробки та впровадження відповідного програмного забезпечення та потреба у технічному забезпеченні для судів [55, с.210].

Деякі дослідники вказують на проблеми впровадження електронного судочинства з психологічного погляду, оскільки більшість громадян віддає перевагу традиційному «паперовому» судочинству. Ймовірно, в Україні введення такої системи не буде відбуватись швидко через те, що осіб, які мають інтерес до збереження конфіденційності інформації, ймовірно, більше, ніж тих, хто міг би скористатися її доступністю [72].

Сучасна реальність свідчить про те, що система електронного судочинства в Україні залишається недосконалою, оскільки для переходу до онлайн-формату потрібні додаткові системні зміни та ретельне планування. Якщо б введення електронного суду в Україні, пройшло без проблем, сучасні

виклики для системи правосуддя під час карантину та війни могли б бути менш проблематичними, оскільки багато аспектів судочинства можна було б виконувати дистанційно через Інтернет [70, с.88].

Для забезпечення ефективної роботи судів в умовах карантину та військового стану в Україні необхідно впровадити наступні заходи:

1) завершити технічне обладнання судових залів та приміщень для виконання покарань технічними засобами і програмним забезпеченням для проведення дистанційних судових розглядів;

2) зобов'язати апарати судів приймати електронні документи та призначити відповідальних службовців за електронний документообіг між канцелярією суду та учасниками судового процесу;

3) забезпечити однаковий режим роботи судів по всій країні;

4) при вирішенні питання про відкладення судових розглядів судді повинні керуватися виключно нормами процесуальних кодексів України, діяти на користь учасників судового процесу, не допускаючи порушень принципу розумних строків.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можна зробити ряд таких висновків:

1. Опрацювавши наукові розвідки з приводу тлумачень поняття «штучний інтелект», ми прийшли до висновку, що штучний інтелект є комплексом технологій, які надають системам здатність виконувати завдання, які зазвичай вимагають інтелекту людини. Здійснюючи аналіз великого обсягу даних, автоматичне вивчення та прийняття рішень, ШІ відкриває широкі можливості в різних сферах, включаючи медицину, виробництво, фінанси та науку.

Можливості ШІ включають автоматизацію рутинних задач, прогнозування трендів на основі аналізу даних, розробку автономних систем та покращення ефективності процесів. Розвиток штучного інтелекту визначає новий етап технологічного прогресу, який може значно покращити якість життя та розвиток суспільства.

2. На міжнародному рівні деякі ключові джерела зосереджуються на етичних та правових аспектах використання штучного інтелекту. Зокрема, ЄС працює над декларацією етичних принципів, спрямованих на захист прав людини в контексті штучного інтелекту. Рекомендації Ради Європи акцентують необхідність прозорості та відповідальності в розробці та використанні цієї технології. Крім того, законодавство Європейського Союзу, зокрема GDPR, встановлює стандарти захисту приватності, які можуть також бути застосовані до штучного інтелекту [104]. Основна мета полягає в створенні чітких етичних стандартів та правових рамок, щоб забезпечити безпеку, відповідальність та захист прав людини в контексті штучного інтелекту на міжнародному рівні.

3. Використання штучного інтелекту пов'язане із серйозними порушеннями фундаментальних прав людини. Перш за все, право на життя та особисту недоторканність може бути під загрозою внаслідок неправильних

або автономних рішень, які можуть призвести до непередбачених наслідків. Алгоритмічне вирішення питань передбачення злочинності може призвести до не виправданого обмеження свободи та особистої недоторканності осіб, що становить порушення їхніх прав.

Право на рівність перед судом та справедливий судовий розгляд також можуть бути порушені через використання штучного інтелекту. Алгоритмічне прийняття рішень може призвести до систематичної дискримінації, особливо якщо моделі базуються на неправильних або прихованих відмінностях між групами людей. Це може підірвати принцип рівності перед законом та може створювати дискримінацію в судових рішеннях.

Право на приватність також порушується внаслідок збору, обробки та використання особистих даних для алгоритмічного аналізу. Автоматизовані системи можуть неправомірно втручатися у приватний життєвий простір осіб, зокрема шляхом масового моніторингу та аналізу особистих інформаційних потоків.

Право на працю також може бути порушено через автоматизацію та впровадження роботизованих систем, які можуть замінити людей на робочих місцях, що може призвести до безробіття та соціальної нестабільності.

Загалом, впровадження штучного інтелекту повинно ґрунтуватися на принципах справедливості, прозорості та захисту прав людини, забезпечуючи високий рівень етичності та відповідальності у розробці та використанні цих технологій.

4. Проблеми та перспективи правового регулювання штучного інтелекту визначають актуальний контекст розвитку цієї технології. На сьогоднішній день головні проблеми включають ризики порушення приватності, відсутність чітких етичних стандартів, можливість появи системних перекосів та соціально-економічної нерівності. Запровадження ефективного правового регулювання вимагає розробки міжнародних стандартів, які враховуватимуть етичні аспекти та права людини.

Перспективи включають можливість створення комплексних нормативних рамок, що регулюють розробку, впровадження та використання штучного інтелекту з метою забезпечення його відповідального та етичного застосування в сучасному суспільстві.

Майбутнє юстиції, безперечно, пов'язане з технологіями та автоматизацією судових процесів. Використання штучного інтелекту має значний потенціал у прискоренні обробки даних, виконанні функцій судів та підвищенні ефективності. Проте, важливо забезпечити дотримання фундаментальних принципів, таких як: верховенство права, недискримінація, неупередженість, справедливість та безпека.

Міжнародне співтовариство активно обговорює питання впровадження штучного інтелекту в судочинство і виражає різні підходи: від використання ШІ для вирішення різноманітних спорів (наприклад, у сфері авторського права чи господарських спорів) до встановлення кримінальної відповідальності за використання алгоритмів прогнозування судових рішень. Хоча національне законодавство поки що не передбачає повноцінної заміни судді алгоритмом, проте, можливе обговорення часткового впровадження ШІ у судову систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеєва Г.К. Проблеми використання системи штучного інтелекту у правозастосовній діяльності. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2023. Вип.2(102). С.63-80.
2. Андрощук Г. Тенденції розвитку технологій штучного інтелекту: економіко-правовий аспект. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2019. № 3. URL: <https://doi.org/10.33731/32019.173817>.
3. Баранов О.А. Інтернет речей: регулювання надання послуг роботами зі штучним інтелектом. Інформація і право. 2018.№ 4(27). С. 46-70.
4. Баранов О.А. Визначення терміну штучний інтелект. Інформація і право 2023. №1 (44). С.32-49
5. Белов Д.М., Белова М.В. Система захисту прав і свобод людини і громадянина: доктринальні та нормативні основи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2022. Вип. 74. С. 85–90.
6. Бисага Ю.М., Белов Д.М., Заборовський В.В. Штучний інтелект та авторські і суміжні права. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. Том 2. № 76. С.299-304.
7. Великанова М.М. Відшкодування шкоди завданої використанням технологій штучного інтелекту, як спеціальний делікт. Нове українське право. 2021. №3. С.17-21.
8. Верлос Н.В. Конституціоналізація цифрових прав людини: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. Часопис Київського університету права. 2020. №9 2. С. 129-133.
9. Вирішення проблеми з народжуваністю: у мережі з'явився концепт штучної матки, здатної «виносити» 30 тисяч дітей. URL: <https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/virishennja-problemi-z-narodzhuvanistju-u-merezhi-zjavivsja-kontsept-shtuchoji-matki-zdatnoji-vinositi-30-tisjach-ditej.html>.

10. Вишня Г. Штучний інтелект і людина: загрози і можливості. URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/shtuchnyi-intelekt-zagrozy-i-mozhlyvisti/31145992.html>.
11. Гиляка О.С. Новітні технології та права людини: аналіз деяких критичних проблем цифрової ери. Вісник Національної академії правових наук України. 2023. Т 30. № 2. С. 15-30.
12. Голубєва Н.Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід: монографія. Одеса: Фенікс. 2020. 204 с.
13. Городиський І.М. Тенденції розвитку правового регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі. ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні: зб. матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 17 листоп. 2017 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка». 2017. С. 51–57.
14. Гребенюк М. Проблеми правового регулювання застосування технологій ІОТ. Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження. 2019. С. 48.
15. Грига В. Штучний інтелект як потерпілий від злочину. Молодий вчений. 2019. № 5 (69). С. 188-192.
16. Даниленко Ю. Від Ш до І: що таке штучний інтелект та як він трансформує світ. URL: <https://speka.media/ai/vid-s-doi-shho-take-stuchni-intelekt-ta-yak-vin-transformuje-svit-xv7039#klyucovi-gravci-rinku-si-kompaniyi>.
17. ДСТУ 2938-94. Системи оброблення інформації. Основні поняття. Терміни та визначення (ISO 2382-1:1993, NEQ). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=77434.
18. Заблодський Р.І., Кравченко С.М. Системи штучного інтелекту. <http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7183/37.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
19. Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015.

20. Захист особистих та персональних даних в Інтернеті: проблеми законодавчого врегулювання. URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/zakhist-osobistikh-tapersonalnikh-danikh-v-interneti-problemi-zakonodavchogo-vregulyuvannya/?fbc.

21. Звіт Європейської комісії «Підсумки консультацій з громадськістю щодо створення єдиного ринку цифрових товарів та послуг». URL: https://ec.europa.eu/info/publications/single-market-strategy-public-consultation-results_en.

22. Карчевський М.В. Правове регулювання соціалізації штучного інтелекту. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2017. Вип. 2. С. 99-101.

23. Каткова Т.Г. Закони про роботів: сучасний стан та перспективи розвитку. IT-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні: зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 17 лист. 2017 р. Львів. 2017. С. 99-105.

24. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину: міжнар. док. від 04.04.1997. Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text.

25. Корнеєва С.Р. Теоретичні підходи до визначення поняття та правового регулювання штучного інтелекту. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021. Випуск 66. С.50-55.

26. Косілова О.І., Солодовнікова Х.К. Права і свободи людини і громадянина vs. штучний інтелект: проблемні аспекти. Інформація і право. 2020. №4 (35) с. 56-66.

27. Кучмійова Т.С., Мороз Т.О., Шешунова А.В. Використання штучного інтелекту в сільському господарстві. Modern Economics. 2023. № 39(2023). С. 69-74.

28. Майнові права на код та AI-об'єкти. Головні зміни в новому законі про авторське право. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/new-copyright-law/>
29. Машлій Г.Б. Дослідження управлінських аспектів використання штучного інтелекту. Галицький економічний вісник. Тернопіль: ТНТУ. 2019. Том 57. № 2. С. 80–89.
30. Методи та системи штучного інтелекту: Навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Комп'ютерні науки» / Уклад.: А.С. Савченко, О.О. Синельніков. Київ : НАУ. 2017. 190 с.
31. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_042.
32. Міністерство цифрової трансформації України розробило концепцію розвитку сфери штучного інтелекту, яка посприяє просуванню таких технологій в Україні та їх інтеграції в основні галузі. URL: <https://deps.ua/ua/news/novosti-rynka/8118.html>.
33. Мічурін Є. Правова природа штучного інтелекту. Forum Prava. 2020. № 64 (5). С. 67–75.
34. Одними з найбільших загроз штучного інтелекту є дезінформація і пропаганда – експертка. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3775697-odnimi-z-najbilsih-zagroz-stucnogo-intelektu-e-dezinformacia-i-propaganda-ekspertka.html>.
35. Опубліковано огляд практики Європейського суду з прав людини за травень 2023 року. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/221274_opublikovano-oglyad-praktiki-vropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini-za-traven-2023-roku.
36. Островська Б.В. Міжнародно-правове регулювання права людини на життя в контексті біоетики: монографія. Київ: Логос. 2019. 604 с.
37. Павлюк О.В. Поняття штучного інтелекту. Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: збірник тез

доповідей учасників науково-практичного семінару (13 листопада 2020 року) / за заг. ред. М.С. Долинської, І.В. Красницького, Ю.М. Юркевича. Львів: ЛьВДУВС. 2020. С.98-100.

38. Петрів О. Штучний інтелект та Artificial Intelligence in Act: час для юридичних рамок. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/artificial-intelligence-act>.

39. Піжук О.І. Штучний інтелект як один із ключових драйверів цифрової трансформації економіки. Економіка, управління та адміністрування. 2019. №3 (89). С.41-46

40. Пічкурова З.В. Систематизація теоретичних положень та наукових поглядів на економічний зміст інтелектуальної власності: зб. наук. праць. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2013. Вип. 24. С. 215–219.

41. План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#n10>.

42. Правдиченко А. Персональні дані онлайн: проблеми регулювання та перспективи захисту. URL: <https://cedem.org.ua/articles/personalni-dani-onlajn>.

43. Про засади інформаційної безпеки України: проект закону від 28.05.2014 URL:https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51123.

44. Про авторське право і суміжні права: Закон України № 2811-IX від 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.

45. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція РЄ від 1950 р.: Закон України від 17.07.97 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

46. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: указ Президента

України №685/2021 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>

47. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 №1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.

48. Проскурніна Н. Штучний інтелект в маркетинговій діяльності. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. № 4. С.129-140.

49. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Текст.

50. Прохазка Г.А. Штучний інтелект в міжнародному праві. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №2. С.153-155.

51. Радутний О.Е. Штучний інтелект як суб'єкт злочину. Інформація і право. № 4(23)/2017. С. 106-115.

52. Регламент Ради ЄС 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб щодо обробки персональних даних та про вільний рух таких даних, а також про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент захисту даних). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN>.

53. Рекомендація CM/Rec (2020)1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини: ухвалено Комітетом Міністрів 8 квітня 2020 року на 1373 засіданні Заступників Міністрів. URL: <https://www.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Rec-20201-UKR.pdf>.

54. Ризики та переваги штучного інтелекту в національній безпеці. URL: <http://surl.li/nznyu>.

55. Сенік Т.Б. Сучасні реалії відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. Challenges in Science of Nowadays: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference (May 26–28, 2020). Washington: EnDeavours Publisher. 2020. Pp. С. 210–214.

56. Сісяк П. Штучний інтелект – революція, надія чи утопія? URL: <https://www.imena.ua/blog/ai-revolution>.

57. Смірнов І. Правове регулювання штучного інтелекту: міжнародний досвід та українські перспективи. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/223351_pravove-regulyuvannya-shtuchnogo-ntelektu-mzhnarodniy-dosvd-ta-ukransk-perspektivi.

58. Стратегія штучного інтелекту федерального уряду Німеччини від 02 грудня 2020 року/ Федеральний уряд. URL: <https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Publikationen/Technologie/strategie-kuenstliche-intelligenz-fortschreibung-2020.pdf>.

59. Сучасні правові стандарти Євросоюзу у сфері захисту персональних даних / І. Майстренко – перекл. з англ.; В. Брижко – перекл. та редагування тексту. Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України. Київ: АртЕк. 2018. 177 с.

60. Тарасевич Т.Ю. Правове регулювання штучного інтелекту у сфері репродуктивних функцій людини: сучасні виклики та перспективи реалізації. Науковий вісник Ужгородського Національного університету. 2023. Випуск 75. Ч.1. С.123-130.

61. Теличко О.А., Рекун В.А. Чабаненко Ю.С. Проблеми визначення та нормативного закріплення поняття «штучний інтелект» у законодавстві зарубіжних країн та України. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 2. С. 310–313.

62. Тимошенко А.Є. Штучний інтелект як суб'єкт права інтелектуальної власності. Часопис Київського університету права. 2020. №4. С.328-332.

63. Токарева К. С. Особливості правового регулювання штучного інтелекту в Україні. Юридичний вісник. 2021. № 3 (60). URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Наука/Науковий_журнал/2021/3-60/23.pdf.

64. Тюрю Ю. Правове регулювання використання штучного інтелекту на основі європейського підходу. Знання європейського права. 2022. № 2. С. 141–145.

65. Угода між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку про відновлення дії меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-21#Text.

66. Цяпа С.М. Огляд зарубіжних законодавчих ініціатив стратегічного використання технологій штучного інтелекту в сучасних умовах. Інформація і право. № 2(37)/2021. С.51-59.

67. Чубань В.С. авторські права на об'єкти створені штучним інтелектом. Інновінг сучасних трендів в менеджменті безпеки: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції Львів: ЛДУ БЖД, 26 травня 2023. С.264-266.

68. Шевченко А.І. Дослідження штучного інтелекту в Україні: здобутки та перспективи. URL: http://nas.gov.ua/text/pdfNews/artificial_intelligence_Shevshenko_TV_interview.pdf.

69. Шевченко А.І., Косілова О.І. Вплив штучного інтелекту на реалізацію прав і свобод людини і громадянина в Україні. Legal Bulletin. 2023. №2(8). С.66-74.

70. Шевчук В.М. Перспективи запровадження технологій штучного інтелекту у судову діяльність в сучасних умовах. Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності: матеріали наук.-практ. онлайн-семінару (м. Харків, 5 листоп. 2020 р.). Харків: Право. 2020. С.86-93.

71. Шемчушенко В. Штучний інтелект у правосудді. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia>.

72. Шепітько В.Ю. Сучасний стан та розвиток криміналістики. Правова доктрина України: у 5 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. Харків: Право. 2013. 1240 с.

73. Шепітько М.В. Автоматизація прийняття рішення суддею під час кваліфікації кримінального правопорушення та призначення покарання. Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці: матеріали міжнародного круглого столу (м. Харків, 12 груд. 2019 р.); НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України: Право. 2019. С.155–158.

74. Штучний інтелект і дезінформація: можливості та ризики в умовах війни. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Укрінформ: мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3691961-stuchnij-intelekt-i-dezinformacia-mozlivosti-ta-riziki-v-umovah-vijni.html>.

75. Штучний інтелект чи штучний хайп: як головна інновація світу виглядає з України URL: <https://platfor.ma/topic/shtuchnij-intelekt-chi-shtuchnij-hajp-yak-golovna-innovatsiya-svitu-viglyadayez-ukrayini>.

76. Штучний інтелект. Побоювання Маска і Гокінга. URL: <https://ua.korrespondent.net/tech/science/3870170-shtuchnyi-intelekt-pobouivannia-maski-i-hokinha>.

77. Щербина Є.М., Гердова К.О. Правовий статус ембріона людини. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. №6. Т. 3. С. 36–40.

78. Axel Springer AG v. Germany. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 7 February 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-109034>.

79. Calo R. Robotics and the Lessons of Cyberlaw. California Law Review. 2015. Vol. 103. No 3. P. 513–563.

80. Digital & права людини. URL: <https://www.amnesty.org.ua/digital-prava-lyudyny>.

81. EU AI Act: first regulation on artificial intelligence. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>.

82. European Commission – Intellectual Property and the Rise of AI. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/jrc114868.pdf>.

83. European Commission. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (artificial intelligence act). 2021.

84. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3–4 December 2018). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>.

85. France sees global A.I. regulation ideas by the end of this year, wants to work with U.S. on tech laws. URL: <https://www.cnbc.com/2023/06/15/ai-regulation-france-sees-ideas-on-global-laws-by-end-of-year.html>.

86. Gailhofer P., Herold A., Schemmel A. The role of Artificial Intelligence in the European Green Deal. Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies Directorate-General for Internal Policies. 2021.

87. Lázaro P. Artificial Intelligence in Criminal Investigation. Agenda for International Development. URL: <https://www.a-id.org/artificial-intelligence-in-criminal-investigation>.

88. Leenes R., Lucivero F. Laws on Robots, Laws by Robots, Laws in Robots: Regulating Robot Behaviour by Design. URL https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2546759.

89. Marton E. Violations of Personality Rights through the Internet: Jurisdictional Issues under European Law. Baden-Baden. 2016. 384 p.

90. Nersessian D. The law and ethics of big data analytics: A new role for international human rights in the search for global standards. Business Horizons. 2018. № 61(6). P. 845-854.

91. Nissenbaum H. Protecting Privacy in an Information Age: The Problem of Privacy in Public. Law and Philosophy. URL: <https://nissenbaum.tech.cornell.edu/papers/privacy>.

92. Petit N. Law and Regulation of Artificial Intelligence and Robots: Conceptual Framework and Normative Implications. URL <https://ssrn.com/abstract=2931339>.

93. Proposal for a Regulation of The European Parliament and of The Council Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts. COM/2021/206 final. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206>.

94. Protocol amending the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data (CETS № 223). URL: <https://rm.coe.int/16808ac918>.

95. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach (Third Edit). New Jersey: Prentice Hall. 2010. 1115 p.

96. Samoili et al. 2020. AI WATCH. Defining Artificial Intelligence. JRC Technical Reports. European Union.

97. Solove D. The Myth of the Privacy Paradox. The George Washington law review. Washington. 2021. Vol. 89, №. 1. 51 p.

98. The European Union. LawFare: веб-сайт. URL: <https://www.lawfaremedia.org/article/a-comparative-perspective-on-ai-regulation>.

99. Van Est R., Gerritsen J., Kool L. Human rights in the robot age: Challenges arising from the use of robotics, artificial intelligence, and virtual and augmented reality / Expert report written for the Committee on Culture, Science, Education and Media of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE). The Hague: Rathenau Instituut. 2017. 57 p.

100. Velykanova M., Shyrokova-Murarash O., Korchak N., Klepikova O., Kibets-Pashutina D. Artificial Intelligence: Problems of Legal Status Determination... (p. 68-80). URL: <https://periodicos.unb.br/index.php/RDET/article/view/41802/34806>

101. Wang P. What Do You Mean by «AI»??. Proceedings of the First AGI Conference. 2008. Pp.362- 373.

102. Wang R. Legal technology in contemporary USA and China: Computer Law & Security Review Volume. 2020. Vol. 39 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0267364920300649>.

103. What is the GDPR? The EU's new data protection law. URL: <https://gdpr.eu/what-is-gdpr>.

104. Wischmeyer T. Regulating Artificial Intelligence. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-32361-5>.